ఉపాధ్యాయులారా!

[illegible] గారు

ప్రాంబుగా [illegible] పట్టినారు
[illegible] మూర్తిలో మసలిరి
వచ్చియును వారి బిడ్డలు సలుపునారు
చెలిమి కోటముబడ్డల్ని [illegible] నారు
మంచి గుణములు తెలియక మసలునారు
[illegible] లేదింపఁజేసినను నమ్ముచుండినారు
చెంతకెల్లిన [illegible] మాధానము చేయునారు
బూచి! రమ్మన్న భయమును బాపునారు
అటులున్నారి గంతులతో నడుగునారు
లిప్తయైనను నిలుకడ లేనినారు
బిడ్డలను పెట్టి మీచేతి బెట్టినారు.
మంచిచెడులను మీకాని యెంచినారు
చేయుచేయుడు మీరని చెప్పినారు
మీరు మూపానువుండిన వేడినారు
నేలు మరతుమె? యని బతిమాలినారు
పెండ్లి పేరంటముల మిమ్ము పిలిచినారు
శక్తికొలదని మన్ననల్ సలిపినారు
గురువులని మిమ్ము మదిలోన గొలిచినారు
[illegible] నెలనెలా [illegible]
బారయుచు చిత్తముల నుపాధ్యాయులారా!
అఖిలలోకేశ్వరుండను హాలికుఁడను
సదమలంబగు మానవహృదయభూమి
[illegible] బీజముల నాట
[illegible]

[illegible] మోనతోడ మెలుగు [illegible]
[illegible] తానార [illegible] మానుచుండి
[illegible] గాంచి యెంచి
[illegible] బెంచి
సకలలోకోపకారమై [illegible] టించు
[illegible]
[illegible]
[illegible] కారణము [illegible]
[illegible] యులారా! యో యుపాధ్యాయు [illegible]
[illegible] మున్నదిని [illegible] దినముంచు
మీ [illegible] బింబము [illegible]
[illegible]
[illegible] వలయు
[illegible], సహనమును [illegible], బలి, [illegible]
[illegible] మున్న [illegible]
[illegible] కథలను [illegible] చెప్పి
[illegible] మైకంచు [illegible] వలయు
[illegible] లేక [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible], [illegible] యుపాధ్యాయులార

కాకతాళీయము

చింతలపాటి వెంకట శ్రీరాములు గారు, బి. [illegible] ఎల్. టి.

[illegible] రావుగారు [illegible] కొత్త [illegible] పృథ్వం[illegible]లో. కొంతను [illegible] లనారు. [illegible] అంటే! [illegible] లో. [illegible]. [illegible] లను [illegible]. ఏమి [illegible] ? అంతవల [illegible] యంలో చీటికి మాటికి [illegible] [illegible] గారు. కాని తానొక పెద్దఅధికారి [illegible] సామాన్యులని [illegible] బాగా తలకెక్కింది.

కామేశ్వరమ్మగారు [illegible] యిల్లాలు. ఆమె [illegible] ఆమె [illegible] [illegible] స్వభావము బాగుగా [illegible] [illegible] తో ఆయన [illegible] [illegible] సంతోషముగా [illegible] [illegible] గా సంచరించుచు, యింటిపనులు [illegible] [illegible] [illegible] యంలో ఆమెను [illegible] [illegible] గ్రామంలో [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] వచ్చినాని [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] కష్టసుఖాలు [illegible] కామేశ్వరమ్మగారు [illegible] [illegible] ఆమె [illegible] [illegible] బంగారు [illegible] పసుపు [illegible] [illegible] పెద్ద [illegible] [illegible] [illegible] పాపం. అంత

[illegible] అప్పుడు [illegible] నాప్పుటుంటా! కామేశ్వరమ్మగారికి [illegible] ఇద్దరు [illegible] పెద్దవాడు బ్రహ్మచర్యమునందు [illegible] [illegible] దే. [illegible] చదువుతున్నాడు. అప్పుడే అనేక సంబంధాలు వస్తున్నాయి, పెద్దపెద్ద కట్నాలు [illegible] [illegible] యిస్తామంటూ. శ్రీ కామేశ్వరరావుగారు "మాపిల్లవాడేమి [illegible] అవుతాడా; యిప్పుడే ఏం తొందర. చదువు పూర్తిగాందే వివాహం మాట తల పెట్టం" అంటూ [illegible] [illegible] [illegible] కనీసం [illegible] [illegible] కాస్త [illegible] పుంది శ్రీ మేశ్వరరావుగారి [illegible]. [illegible] ఎంత [illegible] [illegible] భార్యయందుంటే [illegible]. కామేశ్వరమ్మగారు సామాన్యగృహస్థులయింటి [illegible] [illegible] పెళ్లి నాటికి [illegible] గారి సంసారంలోను [illegible] లేదు. [illegible] [illegible] [illegible].

సుబ్బారావుగారు కామేశ్వరమ్మగారికి [illegible] తండ్రి [illegible]. ఆయన [illegible] [illegible] [illegible] ఉపాధ్యాయులుగా నున్నారు. నెల [illegible] [illegible]. కాని ఆయన [illegible]? ఓ, [illegible]! [illegible]! ఓ [illegible] [illegible]? కనీసం '[illegible]' అంటే '[illegible]' రాని [illegible] హెడ్ [illegible] అయినా [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] పెట్టి [illegible] [illegible].

సరస్వతి [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]; [illegible] [illegible] [illegible] ప్రాయం [illegible] అప్పుడే పెళ్లి [illegible]. రామాయణమహాభారతాలు [illegible] అర్థం చెప్పగలదు, [illegible]. బ్రహ్మచారులుకు [illegible] అని [illegible] సరస్వతి తండ్రికి. కామేశ్వరమ్మగారు [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] కొత్తగా [illegible] ఉన్నారు [illegible] [illegible] అంది.

[illegible] భోజనం [illegible] [illegible]. 'సరస్వతికి [illegible]' అన్నారు కామేశ్వరమ్మగారు [illegible]. "[illegible]! [illegible] కాసులు [illegible] [illegible]; రేపు [illegible]; మరాలు [illegible] కొస్తాను. మరా[illegible]" అన్నారు శ్రీమేశ్వర్రావుగారు జవానుతో!

సాయంకాలము [illegible] అయి [illegible] యింటికి వచ్చి [illegible] [illegible] పెట్టుకొని కూర్చున్నాడు.

శ్రీ—ఎవరయ్యా నీవు? ఎందుకు కూర్చున్నావు.

బ్రా—బాబూ, మాది ఒంగోలు తాలూకా అండి. సంసారం జరక్క [illegible] వచ్చాను [illegible] ప్రభువుల దర్శనం చేయడానికి. ఈ రాత్రి [illegible] ప్రసాదం పెట్టించమని కోరాను. అమ్మగారు ఉండమని సెలవిచ్చారు.

శ్రీ—ఊc.

ఇంతలో జవాను మరాలును తీసుకొని వచ్చాడు. మరాలు నల్లపూసలు [illegible] బల్లమీద పెట్టి తాను నోట్లు లెక్క చూసుకుంటున్నాడు. శ్రీమేశ్వర్రావుగారు పరధ్యానంగా ఎక్కడో చూస్తున్నారు.

మురళికి మూడేళ్లు నిండాయి, నాలుగో యేడు నడుస్తోంది. [illegible] మురళి యిప్పుడు బాబయ్యగారికోసం పరుగెత్తుకొని వచ్చాడు. [illegible]

[illegible]

మరాలు—([illegible]) [illegible]

మను—అయితే ఏమవుతాయి? ఇంట్లో [illegible]

బ్రాహ్మణుడికి ఏమీ తోచలేదు. [illegible] అని [illegible] బల్లమీద పెట్టాడు.

శ్రీమేశ్వర్రావుగారికి [illegible]

ఈ [illegible]

[illegible] యింటికి [illegible]

[illegible] తెలియదు. [illegible] [illegible] సాయంత్రం [illegible] కాసులు [illegible] [illegible] బ్రాహ్మణ్ణి [illegible] పుట్టుకతులుంటావని. ఇంతలో భార్య "అద్దమైన వాళ్ళను కొంపకు చేరుస్తావు. ఆ బ్రా[illegible]" [illegible]. వానిపిండాకూడు [illegible] బల్లమీద కాసులు పెట్టి [illegible] ఏడు కాసులు తీశాడు. [illegible] బ్రాహ్మణుని [illegible]. అన్నదానాలు, అతిథిపూజలు అంటూ [illegible] నింటికి చేర్చకేం." అని [illegible] శ్రీమేశ్వర్రావుగారు. "మరి మురళి [illegible] లోపలికి. అవెక్కడివి" అంటూ [illegible]రమ్మగారు గదిలో పరుప్రక్కిందనుండి కాసులు [illegible] పెట్టి (పెనిమిటితో) "పిల్లవాడు ఏడుకాసులు [illegible] పట్టుకొచ్చాడు. మీ పరధ్యాన్నముకు [illegible] [illegible]" అని [illegible]

"కాసులు పోయినాయని నేనే చెప్పను అట్టహో [illegible] అప్పుడు ఆ బ్రాహ్మణ్ణి [illegible] [illegible]" అంటూ శ్రీమేశ్వర్రావుగారు [illegible]పోయి.

"ఎంత ప్రమాదం ఎంత ప్రమాదం. ఏ పాపం ఎరుగని [illegible] మాశించిన బడుగుబాపని పడదిట్టి [illegible] [illegible] చీకట్లో చినుకుల్లో యిల్లు వెడలనడిచితిరిగా! [illegible]భావుని హృదయం ఎంత క్షోభపడుతూన్నదో! [illegible] పిడిచెడు మెతుకులు పెట్టలేనన్నాడు [illegible]

[illegible]. ఈ అర్ధరాత్రి [illegible] [illegible]! [illegible] బ్రాహ్మ[illegible] [illegible]" అని కామేశ్వరమ్మగారు [illegible].

[illegible] గారి [illegible]. [illegible] బంట్రోతులను [illegible] ఆ బ్రాహ్మణుని [illegible] [illegible]. [illegible] ప్రవేశించు [illegible], [illegible], [illegible] బాపని [illegible] "యీ వేళటికి అష్టకష్టములు [illegible] [illegible]. ఇదుగో బాపనాయన; యిక్కడ చిక్కాడు రా! బాబు. అప్పుడే యింతమానం ఎక్కడ కువచ్చావయ్యా; నీవు మా అసాధ్యుడులా ఉన్నావు!" అంటూ జవానులు [illegible] "తండ్రీ! రామచంద్ర ప్రభూ! యింకా ఏమి అనుమానంగా వున్నదో అప్పుడే ఏమైంది. ఇంటిలో [illegible] నన్ను! దరిద్రుడు ఒడిగడితే [illegible]. ఇంతకు, దరిద్రంతో [illegible] [illegible] ఏమిటి సంసారంగదా అని దేశాలు గాని దేశాలకు [illegible], ఆగచాట్లు [illegible] గా, రామయ్యతండ్రీ! నీదయ యింతగా వచ్చిందేం. ఈ [illegible] పక్షి మీద! ఏమి! నాయనా యిది; ఏ నాటి శత్రుత్వమో" అని విలపించుచు బంట్రోతుల [illegible] నడుచుచుండెను.

[illegible] శ్రీమేశ్వర్రావుగారు "ఏమ [illegible], నీవు [illegible] బ్రాహ్మణుడులా ఉన్నావు. కాసులు పోయినా యంటే గబగబా కట్టుపంచ ముడి విప్పి [illegible] బల్లమీద పెట్టి తోవను బట్టావు!"

ఇంతలో కామేశ్వరమ్మగారు "ఎంత ప్రమాదం; [illegible]గారు! ఎంత [illegible] జరిగింది. [illegible] చెప్పేనూ దీసుకొని [illegible] లోనికి వస్తూ ఉంటే, [illegible] కూర్చున్న వారు [illegible]! అయినా, అంత [illegible] [illegible], [illegible]!!

"కానుకలు పోయినాయని బాబుగారు క్షేత్రకేశి, పోదామనుకొనేనని మామామయ్యగారు [illegible], ఏలాగూ నిలబెట్టి చెప్పిస్తారు. మానవుం [illegible]. అందులోను నన్నూ చేనన్ను వారి [illegible] వృద్ధున్నె! ఏం [illegible] ఏమి నమ్ముతారు; [illegible] గట్టి [illegible] లసంశల బకీయున్న వాళ్లే; [illegible] అవుతుంది. నేనే [illegible] ఉన్నే కొం [illegible] అన్లా చేశాను. [illegible] నేగిపోయే [illegible]; [illegible] కాపురం; [illegible] పిల్లలెక్కు [illegible] ఏదో యీశ్వరుడు నలుగురు పిల్లలనుగూడా యిచ్చాడు, [illegible]. సుభిక్షమైన దేశం; ఏదో [illegible] సంపన్న గృహస్థుల వర్ణనం [illegible] ఒకరెండు [illegible] సంచారం చేస్తే ఏమో! ప్రాప్తం" అని యిటువంటి [illegible] వాళ్లని చూస్తుంటే యీశ్వరుడు వారికి [illegible] ఇచ్చినంత [illegible] మో కరుణమో, కటాక్షిస్తూవచ్చారు. ఎప్పటికప్పుడేమిటి ఆక్షరు చేద్దామంటే [illegible] అరబ్బు [illegible] కాసుకలు [illegible] కాదు [illegible] గట్టుకోవాను. [illegible] చేసు [illegible]. "అన్నా, అబ్బాయిగారు [illegible] చేసినట్లాయనా, అవి కనబడితే అప్ప [illegible]! ఎంతపాపం చేసుకుంటేనో కాని [illegible] గారు మాస్త్రి!"

"తొందరపడ్డాను సుమండీ శాస్త్రిలు అదిమాటండి. కాకతాళీయంగా. అన్నీ సరిగ్గా [illegible] రుంచేసెం."

"సరేలెండి; ఈ వాళ్లకి అదృష్టవంతులు [illegible] టితో [illegible]! ఎంత అప్రతిష్ఠ! ఎంత అ[illegible] మాయతొందర! మంచి చెడ్డా లే! బాగానె [illegible] మడిగట్టుకోండి పొద్దుపోయింది. అబ్బాయి [illegible] ఆకు తాడు తెండి శాస్త్రిలుగారు!!

సంపూర్ణము

మల్లికా పరిణయము

[నేను దీపంచికలోని చిత్రమునుజూచి వ్రాసినపద్యము]

పూడిపెద్ది వెంకట రమణయ్యగారు

మల్లికా కాంత యింటిగవాక్షమున నిల్చి
మెల్ల మెల్లగ దూతవు వేసవెడలు
చందమునబోవు పున్నమ చందమామ
జాడఁ దిలకించి పులకించె సంతసించి
ప్రణయ రాగంబు హృదయానఁ బట్టలేక
వానికరములలోఁ జొచ్చి వేయి మఱచి
కౌఁగలింతను మెల్లఁగాఁ గరఁగిపోయె

* * * *

వేదనాదంబుతోఁ దేఁటి విప్రుఁ డెగిరి
చిన్ని తలుగుల రెక్కల చేతులెత్తి
మేలిదీవన లిడె నూత్న మిథునమునకు

* * * *

ప్రణయ దేవత పొంగి యంబరమునాన
వన్నెవన్నెల ముగ్గు లెన్నెన్నొ పెట్టె.

రాజేశ్వరి

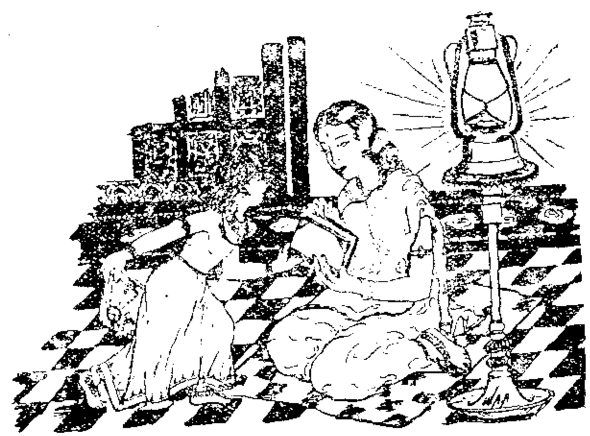
[illegible] గారు

[illegible] చిన్నదాన. మా [illegible] రాజ్యము రాజేశ్వరియును నన్ను [illegible]. [illegible] [illegible] దగ్గర [illegible] [illegible] రాజ్యము భాగవతములోని [illegible] చదువుచున్నది. నా రాజ్యము [illegible] కృష్ణలీలలు [illegible] చదివిన తృప్తి [illegible] లేదు.

"[illegible]! మన్నడనంగ [illegible],
[illegible]కొంటినో [illegible]
[illegible] పిరిమాటలు [illegible]
[illegible] కొట్టంగ [illegible]
[illegible] నుతించి చెప్పెదరు [illegible]
దేవకీ మదీయాస్యగం
[illegible] సూర్యప్రాణము చేసి."

[illegible] భాగవతము [illegible] నాను చదివి [illegible]తోను, [illegible]తోను, [illegible] పెట్టుకొనుచుం[illegible]. అట్లే నేను [illegible] చదువుచున్నది. [illegible] రాజేశ్వరిపని చేయుచున్నదో [illegible]. రాజేశ్వరికి [illegible] సంవత్సరములు వచ్చె [illegible] మాసమునకు [illegible].

తల్లి భాగవతము [illegible] ముందు [illegible] కూర్చుండగానే తాను [illegible] వారి [illegible] రాతముల [illegible] కొనివచ్చును. తల్లి భాగవతము [illegible] కన్నుల [illegible] చూచును. ఇంక రాజేశ్వరి [illegible] గట్టిగా [illegible] నారంభించును. "[illegible] తాతగారు [illegible] వస్తారో" మిఠాయి [illegible] వస్తారో, [illegible]" అని చదువును తల్లి. చదువుచున్న భాగవతమును క్రిందకు [illegible] 'అమ్మా! తాతగారు నాకు మిఠాయి తెస్తారా లేరా చెప్పమ్మా' అని సతాయిం చేయుచుండును.



'అమ్మా! తాతగారు నాకు మిఠాయి తెస్తారా లేరా చెప్పమ్మా'

[illegible] కొంచెము [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] అమ్మా! [illegible] [illegible] [illegible] రాజేశ్వరి [illegible] [illegible] [illegible] రాజేశ్వరి [illegible] [illegible] అమ్మా! [illegible] [illegible] తల్లీ!, అని నేను [illegible] రాజేశ్వరి కొంచెము [illegible] మాని, కొంచెము [illegible] కూర్చుండును. [illegible] [illegible] [illegible] రాజేశ్వరి, తల్లిని [illegible] [illegible] [illegible]. ఒక్క నిముసమయినను [illegible] నుండలేదు.

"అమ్మా! [illegible] [illegible] కాలువిలి గేస్తాను. [illegible] ముద్దిట్టుకో వాలేం" అని కొంచెపు [illegible] తీయు చుండును.

"అమ్మా! నాన్నగారు [illegible] చెప్పరూ!"

"అమ్మా! [illegible] [illegible]" అని తల్లి [illegible] [illegible] నారంభించును. [illegible] [illegible] కొంచెము దూరముగా [illegible] [illegible] నేను ఆనందించుచుంటిని.

[illegible] కొంచెము [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] అబ్బబ్బ [illegible] [illegible]" అని తల్లి కొంచెము [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ముఖముపై [illegible] [illegible] [illegible] రాజ్యము [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] నేను [illegible] [illegible]. నన్ను [illegible] రాజేశ్వరి [illegible] [illegible]

మా [illegible] కొబ్బరిచెట్టు [illegible] [illegible] [illegible]. ఎందులకు? [illegible] [illegible] [illegible]. కొబ్బరిచెట్టు [illegible] [illegible] చల్లగా విసరుచుండును. [illegible] [illegible] కేసులు తీర్పు చెప్పుచుండ[illegible] [illegible] రాజేశ్వరి. [illegible] [illegible].

"నాన్నగారూ! మధ్యాహ్నం [illegible] [illegible] అమ్మ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"నాన్నగారూ! ఇందాక [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] అమ్మ [illegible] [illegible] [illegible] నాన్నగారూ! [illegible] అమ్మ[illegible] [illegible].

[illegible]" అని [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నాన్నగారూ! [illegible] [illegible] రాజేశ్వరి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "[illegible] నాన్నగారూ! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. కాబట్టి [illegible] [illegible] [illegible] తీర్పులు చెప్పుచు [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] చంద్రుడు [illegible] [illegible] [illegible]:—అమ్మా! రాజేశ్వరీ! ఈ [illegible] [illegible] ఉన్నాయో చెప్పు.

రాజే:—చెప్పనా! మా తాతయ్య [illegible] మునతె నన్నాయ్—

[illegible]; [illegible] [illegible].

మా రాజేశ్వరి [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] గనుక [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

"[illegible] గనుక [illegible] [illegible]" అని [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] "[illegible] [illegible] [illegible]?" అని [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] అవచ్చినవారికి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. నేను [illegible] [illegible] లేచి నిలువబడితిని. [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] "మా కోనేటి తాతగారు వచ్చారు. మా కోనేటి తాతగారు వచ్చారు" అని కేకలు వేయుచు తాతగారిచేతిలోని మిఠాయిపొట్లము నందుకొని తల్లి వద్దకు పారిపోయెను.

అవచ్చినవారు కోనేటి తాతగారు కారు, అది రాజేశ్వరి పెట్టిన పేరు. ఆయన కోనసీమ తాతగారు. ఆయనను మేము అట్లే పిలుచు చుందుము. వారిది అమలాపురం తాలూకా యని మా నాన్నగారు చెప్పుచుండెడివారు. మా నాన్నగారికిని, వీరికిని ప్రాణస్నేహము. మా పట్టణములో వారికి వ్యవహారము కలదు. ఆ కారణమున [illegible] మా యింటికే వచ్చుచుందురు. మా [illegible] [illegible] [illegible] మేము చిన్నపిల్లలమై యుండగా వీరిని కోనసీమ తాతగారని పిలిచెడివారము. అం దుచే, నేనును, నా భార్యయును, మా బంధువు లందరికిని కోనసీమ తాతగారయినారు. రాజే శ్వరికి మాత్రము కోనేటి తాతగారయినారు.

కుశలప్రశ్నలు వేసికొనుచు భోజనము [illegible] చేసితిమి. [illegible] తాతగారు [illegible] చూచినారు. వారి ముఖముపై [illegible] చిఱునవ్వు [illegible] చేయుచుండెను.

[illegible] నిశ్చయమైనను నాకు [illegible] వాస్తవముగా శ్రీ [illegible] ముక్కుతిరుగుడు? [illegible] [illegible] రాజ్యము. [illegible] అయ్యె[illegible]



"మా కోనేటితాతగారు వచ్చారు ...." "మిఠాయిపొట్లము తెచ్చి[illegible]..............."

మా అందరకంటెను, రాజేశ్వరికి కోనసీమ తాతగారంటే ప్రాణము. ఆయన ఎప్పుడును పట్టిచేతులతో [illegible]. అని కథ.

భోజనము చేయుచుండగ [illegible] మాకుక్క గట్టిగా [illegible]. 'రాజేశ్వరీ! అమ్మాయీ!' అని ఆత్రముతో తల్లి బిడ్డను పిలుచుచుండెను. కుక్క రాజేశ్వరిపై బడెనేమోయని దానిభయము. కాని మన కుక్క, మనపిల్ల నేమియు చేయదనియు, కుక్క విశ్వాసము నాకు తెలియుటచే భయములేదని రాజ్యమును [illegible].

రాజేశ్వరి వగర్చుకొనుచు వచ్చి "నాన్నగారూ నాన్నగారూ! [illegible] ఒక్కగంట చెప్పినట్లు [illegible] నది. మతేమోనే-మతేమోనే, [illegible] కాని పైమూక చెప్పదు. రాజ్యము ముఖ ముపై [illegible] లేదు. పెద్దపులి[illegible] నుండుటచేతను, [illegible] పెద్దమనుష్యు లుండు టచేతను నిలిచి యున్నది. [illegible] కొంచెము కష్ట పడిపెడిదే.

చివరకు రాజేశ్వరి యిట్లు చెప్పినది:

"నాన్నగారూ! [illegible] [illegible] విఱుగగొట్టారు పిల్లలు."

[illegible] నాకు అర్థమగునది. నా భార్యకు [illegible]. రాజ్యమునకు ప్రాణము వచ్చి [illegible] [illegible] వికసించినది. కోనసీమ తాతగారికి [illegible]. [illegible] వారికి [illegible] "[illegible]! [illegible]" [illegible] [illegible]. నేను [illegible]. [illegible] రాజేశ్వరి [illegible] భోజనముచేసి [illegible].

రాజేశ్వరి తల్లిని [illegible]. [illegible] పెట్టినది. తాతగారితో ముచ్చటలు చెప్పు చున్నది. "తాతగారూ! మీ [illegible] మల్లె పువ్వు లెన్నిఉన్నాయండీ. నా కిస్తారా మీ [illegible] రొస్తాను." తన నాలుగవ[illegible] [illegible] [illegible] రూపాయలు పెట్టుకొని పెట్టాలి" అనెను. [illegible] జీవితముగా తాతగారితో [illegible] [illegible]చుండెడిది.

రాజ్యము లోపలనుండి వీధిలోనికి మాకు [illegible] వేయుటకు వచ్చినది. నేను [illegible] లలో పచారుచేయుచు కొబ్బరిచెట్ల గాలికి సంతోషించుచు, రాజేశ్వరి ముద్దుమాటలను మరియు చూచితిని. చంద్రుడు ప్రకాశించు చున్నాడు.

తాతగారినిచూచి రాజ్యము

"పెదనాన్నగారూ! రాజేశ్వరిని మీ యింటికి తీసికొనివెళ్లండి. దానికి మల్లెపువ్వు లు కొనిపెట్టండి. మీఅబ్బాయి కిచ్చి పెళ్లిచేసి కోండి. మీయింటనే [illegible]కోండి." అని చిఱు నవ్వుతో పలికినది.

[illegible] రాజేశ్వరికి కోపమువచ్చినది. [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]. రాజే శ్వరి [illegible] "[illegible]" [illegible] తాతగారూ! [illegible]." అని [illegible] [illegible] ను. [illegible] [illegible] గాని [illegible] [illegible]) [illegible] [illegible] మూర్తి [illegible]లోని [illegible]. ఓసి! [illegible] పుడక. [illegible] [illegible] [illegible]!" అని [illegible] చెక్కిలిగిన్లు [illegible]. [illegible] మముగా [illegible] గడచెను. ఆరాత్రి అన్నమాట యేమి? ఎప్పుడును మా రాజేశ్వరి మూలమును మేము సంతోషించు చుండెడివారము, రాజేశ్వరి మాయింట ఆనందలక్ష్మి వలె [illegible]. పూర్వము ఇదని, అదని రాజ్యము నేను,మాటపట్టింపులు పట్టుచు తగవు లాడుచుండెడివారము. పనిలేకపోవుటచే అట్లు జరుగుచుండెడిది. ఇప్పు డట్టివి అస్తమించినవి.

తాతగారు తమ పనిచూచుకొని రాజే శ్వరికి క్రొత్త చొక్కా కుట్టించి, మిఠాయి పొట్లము తెచ్చిచ్చి, మల్లెపువ్వులు తెచ్చేదానికి కొంతడబ్బిచ్చి, నిత్యము రాజేశ్వరికి మల్లెపువ్వు లిచ్చునట్లు రహస్యముగ నేర్పాటుచేసి, వారు మాకు [illegible] వదలిపెట్టి వెళ్లినారు.

రాజేశ్వరి పెళ్లిమాటలు తగ్గలేదు. పిచ్చి పిల్ల అయిపోవునేమోయనికూడ రాజ్యము భయపడుచుండెడిది. ఆయేటికాయేడు పై బడుచున్నకొలది రాజేశ్వరి అల్లరికూడ ఎక్కు వగుచున్నది. నే నింట లేనప్పుడు ఒక్కనిమిష

[illegible] ... తమ్ముడు ... [illegible] ... తమ్ముడు ... [illegible] ... అదివరకు ఇంటిలో [illegible] ... [illegible]



"ఛీ! దీని కడుపుడా. పరికిణి తెమ్మన్నది మాతావా, అమ్మాయీ."

ఉండెడిది. ఇప్పుడో రాజేశ్వరి ఒక్క నిమిషమయి నను ఇంటిలో నుండదనియు, ఉన్నప్పుడును నను, ఆ చెంబు ఇవతల పెట్టుము అని పెట్టదనియు నాతో చెప్పుచుండెను. ఇట్లు జరిగిపోయినది కొంత కాలము.

మా రాజేశ్వరికి పద్రెండవ సంవత్సరములు నిండినవి. అదివరకు కొన్ని సంవత్సరములనుండి రాజ్యము వ్యాధి బాధితురాలయియున్నది. ఒక్కొక్కప్పుడు దాని ఆయువు విషయమై నిరాశ చెందుచుండెడివారము. ఈ దీర్ఘ వ్యాధి మొదట మన్యజ్వరముతో ప్రారంభించినది.

[illegible] ... రాజ్యమునకు ఆచార ... [illegible] ... నేను ... [illegible] ... రాజ్యము ఆట్లు ...

ఆచారమువలన మోక్షము సిద్ధించునని దానికి నమ్మకము. ఎట్లుయినను నేమి? రాజ్యముచేయు ఆచారమునకు నేను తలయూపితిని. అది పరమ శుచిత్వమగుటచేత చివరకు జరిగిన దని యేమో తెలియునా? నేను గ్రామములో లేనప్పుడు తాను కొంచెము తీరికగలిగినప్పుడు వ్యాధి యున్నను తడిగుడ్డలు కట్టుకొని దినమును నెనిమిదిమారులు తిరస్నానములు చేయుచు ఇట్లనేకదినములు చేసి రోగమును పోషించుకొన్నది. ఎన్ని మందులిచ్చినను కుదురుటలేదు. నే పెక్కుమందు లిప్పించు

... వ్యాధి కుదురలేదు. [illegible] ... [illegible] ... రాజ్యమునకు ... [illegible] ... నేను ... [illegible] ... వ్యాధి ... [illegible] ... సుప్రసిద్ధ ... [illegible] ... శాస్త్రుల ... [illegible] ... సేవించవలెనే గనుక వ్యాధి వారికి కానని రాజ్యమునకు గట్టి నమ్మకము. మోక్షము మాకవసరము నేనెన్ని సారులు బోధించినను దానికి విశ్వాసము లేదు. బాల్యమున ఛిన్నవారిటచేతను ఆ యువా ... లకు లోబడియుండుటచేతను తన వ్యాధికై మిక్కిలి చెంగగొని యుండెడిది. ఆ కారణము చే వ్యాధి మరలెడిది కాదు. రాజ్యము పిచ్చి నమ్మకములకు నాకెప్పటిష్పటు కోపము వచ్చుచుండెడిది. కాని ఒకసంగతి గ్రహించితిని. దాని యభీష్టము తీర్చినచో వ్యాధి నివారించు నని యనుకొంటిని. ఎట్లయినను వ్యాధి కుదురుటయే నాకు కావలసినది.

... తల్లి వ్యాధిగ్రస్తురాలయినను తానెందులకు రాజేశ్వరి ఆటపాటలకు సెలవిచ్చినది. ఎప్పుడును తల్లి మంచము రొమ్మదనే కనిపెట్టుకొని యుండెడిది. ఇంటిలో పనులన్నియు తానే చేయుచుండెడిది. అంత నెమ్మది. అంతకుడుగు అంతబుద్ధి నేర్చుకొనుటకు తల్లి చాల సంతోషించెడిది. తనవ్యాధిలో దానికి ప్రబల విచా

రముకూడ కలదు. రాజేశ్వరి ... వివాహ ... [illegible] ... [illegible]

ఒకదినకాల ... మాటుకై బుచ్చిరాజు వచ్చెను. బుచ్చిరాజు నాబావమరిదే కాదు; నాకుప్రాణము. అతనికి నేనును అట్లే. రాజేశ్వరి వివాహ విషయమై [illegible] ... నాది కాదు. నేను చిరకాలము విదేశములలో నుండుటచేత ఆంగ్లేయభాషాభ్యసనమునకై చాలకాలము వినియోగించుటచేతను వివాహసంబంధములు కుదుర్చుట నాకు బొత్తిగా తెలియదు. బుచ్చిరాజు వ్యవహర్త; రాచకార్యములందు బాగా తేజేనవాడు. అతడు పెక్కు గ్రామములు తిరిగి చాలామందిని సంప్రతించి అనేక కష్టములు పడి రాజేశ్వరికి సంబంధములు వెదకెను. వరుడెట్టివాడనిగాని, వానివసతి యేమనిగాని, సంశమెట్టిదనిగాని అతని నడిగెడివాడను గాను. అతడేమియను చెప్పినయెడల 'ఊ' కొట్టెదను. అతనియందు నా కంతవిశ్వాసము కలదు.

"మామ-బావా! రాజేశ్వరికి ముక్కాము గ్రామములో చక్కని సంబంధము కుదిర్చితిని." అని వసతిని గురించియు, వరుని గురించియు మిక్కిలి శ్లాఘించి ఆసంబంధమే నిశ్చయము చేసిన బాగుండునని బుచ్చిరాజునాతో చెప్పెను.

ఆసంబంధమే నిశ్చయించితిమి. వివాహమునకు సర్వయత్నములును బుచ్చిరాజే నడుము బిగించుకొని యాచరించెను. రాజ్యము స్వాంతముగా మంచమునుండి లేచుటలేదు.

[illegible] నిన్నుచు [illegible]. రాజ్యము [illegible] చేయుచున్నది. రాజేశ్వరి [illegible] కనపడుచుండు [illegible] డును [illegible].

పెండ్లివారు [illegible] నుండి తరలి మా [illegible] వచ్చినారు. వారికేర్పాటు [illegible] యు [illegible] స్వయముగా చేయుచుంటిని. మానైపు [illegible] విన్నవించి. మాకు [illegible] లోపము లేక పోవుటచే వివాహము వైభవముగానే చేయ నిశ్చయించితిమి.

మా గ్రామప్రజలందఱు వింత వింతలుగా చెప్పకొనసాగిరి. "[illegible] (నేనే) వియ్యంకులు సుప్రసిద్ధవైద్యశిఖామణులగు భగీరథశాస్త్రులవారుసుమా! వారిని దర్శించి కృతార్థులము కానలేనని వారిలో వా రనుకొనుచుండిరి.

మా గృహమంతయు మహావైభవముగా నుండెను. రాజేశ్వరికిగాని నాకుగాని హృదయమంత స్థిమితముగా లేదు. రాజ్యము సంపూర్ణారోగ్యము కలిగియుండకపోవుటచే మాకంత సంతోషముగ లేదు. వ్యాధి అపాయకరమైనది [illegible] తెలిసియుండెను. కాని దాని దీర్ఘత్వమునకు భయపడుచుండెడివాడను. కానిమ్ము; భగవంతుడు [illegible] చుండెడివాడను.

తన వియ్యంకులు భగీరథ శాస్త్రులువారని తెలియుటతోడనే మా రాజ్యమునకు [illegible] నివారించినది. మంచమునుండి తనంతట లేచి తిరుగ మొదలు పెట్టినది. తా

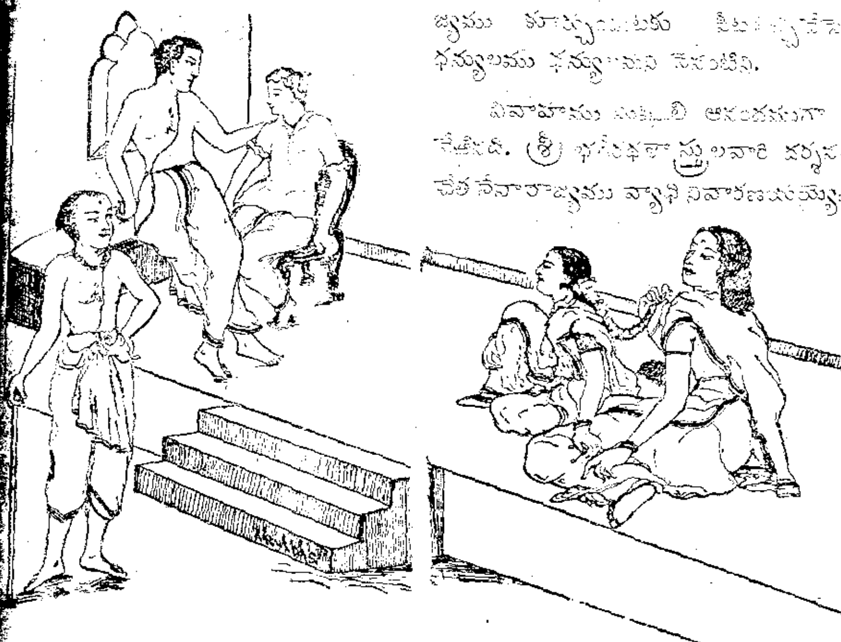
[illegible] నవరి [illegible] వ్యాధి [illegible] నలచినదో [illegible] నన్నారు. [illegible] కట్టు [illegible].

మా [illegible] రాజ్య [illegible] చక్కగా [illegible] క్రొత్తచీర గట్టి రాజేశ్వరి తలలో పుష్పము [illegible] నేనును, [illegible] సమ [illegible] మును [illegible] కొనుచు అక్కడ [illegible] తిమి.

మేము కలువుర మున్నచోటికి ఒక వృద్ధ బ్రాహ్మణుడు వచ్చెను. ఆయన ముఖము ముడతలు [illegible] దిగాని [illegible] శరీరము [illegible] యుండ తే [illegible] ఆయన ముఖమునుండి శాంత తేజస్సు ప్రసరించుచున్నది. పెదవులపై చిఱునవ్వు నృత్యము చేయుచున్నది. ఆయనను చూడగా రాజేశ్వరి సిగ్గుతో తలవంచుకొన్నది. ఆయన నది "కోనసీమ తాతగారు" ఆహా! ఎంత పుణ్యదినము. 'తాతగారినిచూచి ఎన్నాళ్లయి నది' అని నేనంటిని. "పెదనాన్నగారూ! రాజేశ్వరి వివాహవిషయమై తమ కెన్ని ఉత్తరములు వ్రాయుమని కోరినను మీఅల్లుడు [illegible] లేదు, [illegible] అని రాజ్యముఅన్న [illegible]

ఈ విషయమై రాజ్యము కోరినమాట సత్యమే. కాని, కోనసీమతాతగారి [illegible] పిలుచుటయేకాని వారిఊరుగాని వారి పే [illegible] గాని తెలిసికొనుట కిదివర కెన్నడును ప్రయత్నము చేయలేదు. కోనసీమతాతగారు నా [illegible]

[illegible] చూచినారు. పూర్వమువలె చేతిలోని [illegible] ఎత్తుకొనిపోవునట్లు, [illegible] "తాతగారూ, [illegible] [illegible]" అని చేతులు [illegible]



"మేము కలువురమున్నచోటికి ఒక వృద్ధబ్రాహ్మణుడు వచ్చెను."

[illegible] నియు ననుకొనెను. [illegible] పై నేర ములు చెప్పచుండవని తాతగారు తలచిరి. [illegible] దేవియు జరుగలేదు. రాజేశ్వరి పెండ్లికూ [illegible] ఎవరితోను మాటలాడుటలేదు. [illegible] సరిగా [illegible].

ఈ చరిత్ర మంతయు [illegible] మా [illegible] రాజు పెండ్లిపోవు చుండెను. [illegible] రాజు [illegible] జూచి 'బావా! మీరును [illegible] బంధువులే. నేనే వరాయివారికలె కనబడు [illegible] మీ రనుకొనుచున్న కోనసీమ

తాతగారే [illegible] సుప్రసిద్ధవైద్యశిఖామణులు [illegible] భగీరథశాస్త్రులవారు' అనెను. [illegible] రాజేశ్వరి సిగ్గున [illegible] రాజ్యము [illegible] ధన్యులము ధన్యులము అని నేనంటిని.

వివాహము [illegible] ఆనందముగా నెరవేరినది. శ్రీ భగీరథశాస్త్రులవారి దర్శనము చేత నా రాజ్యము వ్యాధి నివారణమయ్యెను.

ఇక రాజ్యము వ్యాధివిషయమై మాకు బెంగ లేదు. భగీరథశాస్త్రులవారు రాజ్యమును [illegible], "అమ్మా! రాజేశ్వరి చిన్నతనమున ఈ దక్షిణవసారాలో, ఈ కొబ్బరిచెట్టు సాక్షిగా [illegible] లో [illegible] అంటివి జ్ఞాపకమున్నదా! అప్పుడు రాజేశ్వరి [illegible] లో [illegible] పెట్టుకొనివచ్చినది. 'పెదనాన్నగారూ! రాజేశ్వరిని మీయింటికి తీసికొనివెళ్లండి, మీ అబ్బాయికిచ్చి పెండ్లి చేసికొనండి. దానికి మల్లె పువ్వులు కొనిపెట్టండి' అని నీవంటివి. అల్లె

నరనేటనది. నా కేర్పాటి కొరకే లోపమున్నదా? [illegible] అనెను.

రాజ్యము [illegible] ముగ్రక్కకొనెను. కనుక, ఆ [illegible] విచారించుచు [illegible] వినెను. [illegible] చేసెను.



వలపువగలు

గరిమెళ్ల సత్యనారాయణ గారు

౧

వలచినచ్ఛితి [illegible] వాంఛతో
[illegible] తిన్నవనుచు
[illegible]
[illegible], [illegible], ప్రాణమా! చెప్పుమా!

౨

[illegible]
[illegible] నెమ్మొలాడి!
[illegible] చెపుమా
ఆదరణము [illegible].

౩

వలచి దేశాలంబు [illegible] బహిరి
ప్రాణములు [illegible] బహిరి! నీవు
ఆదరణ మొక్కనాటైన ననుభవించి
[illegible] విష్టు పడక.

౪

[illegible] నన్ను
[illegible] యుండువాని
[illegible]
[illegible].

౫

[illegible] పలుకంగాక
[illegible] ప్రత్యూష [illegible]
[illegible]
కూర్మి కొనుచును [illegible]!...

సంపూర్ణము

నా మిత్రుని జీవిత చరిత్ర

కాళహస్తి వెంకటరామారావు గారు

కాల [illegible] నేను రెండేండ్ల క్రితము [illegible] నున్న "సంగరేణి" [illegible] యను [illegible] బోయితిని.

అందులో రమారమి [illegible] గలరు. వీరందరును అక్కడి [illegible] పనిచేయు [illegible] మాత్రమే. నే [illegible] చూచుచుండగ ఇంతలో [illegible] నుండి "దాహము — దాహము" అను దీన స్వరము వినవచ్చెను. ఆకంఠస్వరము నా [illegible] తోచెను. "[illegible] పరిచితు [illegible]!" అని యనుకొనుచు నే [illegible] లోనికి బోయితిని.

[illegible] యుండెను. అతని శరీరమంతయు ధవళవస్త్రాచ్ఛాదితమై యుండెను. ముఖము [illegible] యుండెను. కనులు [illegible] యుండెను. నోరు తెరచుకొనియుండెను. [illegible] కనులు [illegible]. [illegible] ముఖమునంక నొక్కసారి చూచెను. [illegible] మాలని నేత్రములందొక [illegible] "అయ్యా! మన దేవుడు? అని ప్రశ్నించెను."



"అతడు నా ముఖమునంక నొక్కసారి చూచెను."

అప్పటి కాతని నింకను [illegible] కంఠస్వరము మాత్రము నాకు [illegible] నిశ్చయ [illegible]. నే నాతనిదరి కేగి "మాది [illegible]" అన్నాను.

[illegible] "[illegible]?" అని యడిగెను.

నే నింకను అతనిని పోల్చుకొన లేదు. అప్పు డాతడు "అయ్యో! దైవమా! పూర్వస్నేహితులకి కూడా [illegible] పోయెనా!" అని [illegible] "అప్పల

స్వామి [illegible] కొనప్పుడైనా స్నేహితుడు కాడా? అనేను. [illegible] బాల్యమున [illegible] "[illegible] ప్రారంభి[illegible] చెప్పుకొంటిమి. [illegible] కుటుంబ మా గ్రామమున [illegible] గృహములలో [illegible]. అట్టితరుణ [illegible] యని [illegible] నాతని [illegible] "[illegible] అయ్యో! ఇదేమిటి! [illegible]? [illegible] అప్పుడు [illegible] నేను నా నాన్నతో [illegible] యనే లేదు. [illegible] క్షమిం మ." అన్నాను.

అప్పు [illegible] అతి [illegible] తన చరిత్రమును చెప్ప [illegible]. [illegible] కారి యనుమతి [illegible] యుండి యుం[illegible] వింటిని. బాల్యమున [illegible] స్నేహితుడగు నాతని విషాదచరిత్రము వినుట[illegible] నాహృదయము కరిగి పోయినది.

అతని జీవితచరిత్రము వి[illegible] యున్నను, [illegible] న్నను జాగ్రత్తమునకై యున్నది. ప్రపంచమున నొ[illegible] కుటుంబము [illegible] నశించిపోవుట మన మెచ్చుటకు చూచుచున్నాము. అందుల [illegible] హరణముగ నామిత్రుని జీవితచరిత్ర ముం[illegible], అతని నోటను విన్నది విన్నట్లుగ [illegible] ఆంధ్ర లోకమున కందజేయుచున్నాను. ఈ ప్రకటన [illegible] యనుమతి [illegible] జరిగినదే. [illegible] సూర్చి విమర్శింపక [illegible] వదిలివేయుచున్నాను.

౧

కొంచెము [illegible] నామిత్రుడు [illegible] చెప్పుట [illegible].

"నా జీవితచరిత్ర చాలా విచిత్రమైనది. [illegible] శక్తిస్వరూపుడైన పర్వేశ్వరుని [illegible] నా జీవన [illegible] ఉదాహరణమై పోయింది. [illegible] శ్రీ మంతుల కడుపునపుట్టి, [illegible] "[illegible]" అన్నట్లు తిరిగి [illegible] అప్పులకు [illegible] [illegible] చింపవలసిన విషయమే.

నా యీప్రస్తుతావస్థలు బుద్ధిపూర్వ[illegible] [illegible] యిది చదివేవాళ్లందరికీ [illegible] ఈ [illegible] ప్రపంచం అంతా ఒక [illegible] [illegible] కొందరుంటారు. ఆగ్రహపడేవా[illegible] రుంటారు [illegible] నా జీవితచరిత్రలో గమ[illegible] [illegible], అవినాలో [illegible] [illegible] తోచి యీ [illegible] [illegible] నాస్నేహితుడవైన నీద్వారా యి[illegible] పరుస్తున్నాను.

"మిత్రమా! నేను [illegible] పుట్టడం [illegible] యిద్దరం చదువుకోవడం నీకు తెల[illegible] [illegible]! [illegible] మాకుటుంబం మిక్కిలి [illegible] కలదన్న సంగతి నీకు వేరే నేను చెప్పనక్క[illegible] ఇంతలో [illegible] నాన్నతో కూడా మా[illegible] చదువుతున్నప్పుడే [illegible] వెళ్లేవు. తరవా[illegible] నిన సంగతులు [illegible].

"మా తాత [illegible] వ్యాపారాల్లోనూ, వ్యవసా[illegible] లోనూ [illegible] కొంతడబ్బు సంపాదించి [illegible] చేసేడు. మాతండ్రి మిక్కిలి ధర్మాత్ముడని మెచ్చుప[illegible] [illegible] చెప్తూవుని, అతని కడుపునపుట్టిన మా [illegible] [illegible] కళ్ల నీళ్లు పెడతారు.

"ఇట్లా [illegible] మా తాత చచ్చిపోయేడు [illegible] తండ్రి యింటికి పెద్దఅయేడు. మాతండ్రి బహు అ[illegible] యకుడు; [illegible]. ఒకరికి కష్టం అంటే ఎన్నడ[illegible] ఒప్పుకునేవాడు కాడు. [illegible] సహాయంచే[illegible] [illegible] మాస్తూవుండే వాడు.

"అతనికి బ్రాహ్మ[illegible] భక్తి [illegible] వుండే[illegible] బ్రాహ్మ[illegible] అతనిదగ్గరికి వచ్చినవాడు [illegible] [illegible] "మావాడికి పెళ్లి చేసుకుంటామనీ, యిల్లుకట్టుకుంటామనీ, [illegible] కట్టిస్తామనీ" చెపుతూ మాతండ్రిదగ్గ[illegible] ఏదో [illegible] పట్టుకుపోయేవారు.

"[illegible]లకిన్నీ, అమాయకులకిన్నీ [illegible] కాలం [illegible] మన పెద్దలు [illegible] చెప్ప లేదు. మాతండ్రికి [illegible]లోనూ, వ్యవసాయంలోనూకూడా నష్టం [illegible] ప్రారంభించింది. ఒకటి రెండు సంవత్సరాల్లో మా [illegible] [illegible] బుద్ధి [illegible] [illegible]

"[illegible] ప్రత్యక్షమయింది [illegible] ప్రారంభమయింది. [illegible] [illegible]. అప్పులలో [illegible] [illegible] [illegible]

"ప్రధానంగా కుటుంబచరిత్రయం [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"అప్పులవాళ్లు [illegible] అనడాని [illegible]లంటే మా తండ్రి [illegible] [illegible]

"ఇంతలో మా అమ్మ [illegible] బతి [illegible]. ప్రతివిషయంలోనూ [illegible] ధైర్యం చెపుతూ [illegible]లకి ప్రోత్సాహమిస్తే స్నేహితురాలు [illegible] మాతండ్రికి [illegible] అయిపోయిం [illegible] అన్నివిచారాలూ కలిసి [illegible] మాతండ్రినే [illegible]. మాకుటుంబం [illegible] నుండి [illegible]లోకానికి పడిపోయింది.

[అనిచెప్పి నాస్నేహితుడు కండ్లయందు ప్రత్య[illegible] నీళ్లను తుడుచుకొని [illegible] మాట [illegible]పోయెను. రెండుగ్రుక్కలు మంచినీళ్లు త్రాగిన [illegible] నాతడు మరల నేనడిగిన మీద చెప్ప నారం[illegible]]

౨

"మాతండ్రినాడు [illegible] హీనదశ నా [illegible] పూర్తియైనది. అతను కాలంచేసేసరికి నాకు [illegible] సంవత్సరాలు మాత్రమే. మరి రెండేళ్లకి అప్పుల [illegible] అంతా [illegible], [illegible] భూములు నన్నింటినీ [illegible] [illegible]సుకున్నారు.

"భూములన్నీ పోయినతర్వాత నిలవ దమ్మిడీ [illegible] జీవనమెంతకష్టమో చూడు. మా తండ్రితాతల [illegible] మాలోగిలి మాత్రం మిగిలింది. కొంత [illegible] అమ్మి యెలాగో కొంతకాలం గడిపేను.

[illegible] [illegible] యిద్దరి [illegible] [illegible] చెప్పి [illegible] [illegible] అనుకునే [illegible].

"[illegible] [illegible] నా [illegible] పుట్టించాం [illegible] నాడుకుంది. [illegible]గం [illegible] అంటే [illegible] చదువు [illegible]. [illegible] కా! [illegible] అట్టి హీనావస్థ అనుభవించడం [illegible] నువ్వు ఆలోచించుకో. [illegible] ధైర్యం లేకపోయింది. [illegible] యెలాగో పొట్ట [illegible] నిశ్చయించుకొన్నాను.

"[illegible] మా [illegible] [illegible] రినియిచ్చి వివాహం చేసేరు. [illegible]లతో పిల్లనిచ్చి యిస్తామని అనేకసంబంధాలు వాకువచ్చినా, మాఅమ్మ పట్టుదలమీద మాతండ్రిగారు మేనమామకూతురికే చేసేరు. "తల్లీ తండ్రీ లేని పిల్లని [illegible] చేసుకోకపోతే యెలాగా? మాఅన్నయ్య చచ్చిపోయేటప్పుడు పిల్లని మనకి అప్ప జెప్పడం మరచిపోతావేమే!" అని మాఅమ్మ కళ్లనీళ్లతో భర్తతో చెప్పడం నాకు బాగా జ్ఞాపకం.

"నా మేనమామ కూతురు పేరు రమణ. తల్లిదం డ్రులు చిన్నప్పుడే కాలంచెయ్యడంచేత ఆమె మాయిం టనే పెరిగింది. మావివాహం అయిన అయిదేళ్లకి రమణ కాపురానికి వచ్చింది. చిన్నతనంనుంచీ ఒక కంచంలో తిని ఒకచోటనే ఆడుకునేవాళ్ళ మవడంచేత ఆమెను నేను 'రమణా' అనిపిలవడానికి అలవాటుపడ్డాను. పెళ్లి అయినతర్వాత ఆఅలవాటు [illegible]కోలేక పోయేను.

"రమణ అతిసాధు హృదయురాలైన పిల్ల. ఆమె మాఅమ్మకి కూతురులేని లోటు తీర్చింది. మాఅమ్మకి ఆమె [illegible]. మా యిద్దరి అనురాగమూ [illegible] మాఅమ్మ అధికానందం పొందేది. [illegible] కంటే పెంచిన ప్రేమ అధికం కదా?

"రమణ కాపురానికివచ్చిన మూడేళ్ళకి మా [illegible] కుమారుడు గలిగేడు. మనవాడు పుట్టేడుకదా అనే సం తోషంచేత [illegible] మాతండ్రి బీదలకి విరివిగా అన్నప్రదానములూ, బ్రాహ్మలకి దక్షిణలున్నూ ఇచ్చి

[illegible] బంధువులు అందరినీ [illegible] చేసేను. 'అమ్మా! [illegible] అన్న [illegible] అయినా [illegible] బంగారు [illegible] అయిపోయింది. అయితే అన్న [illegible] ఇప్పుడు [illegible] తల్చుకోవడంకంటె వేరే కష్టం నాకు లేదు."

[కొంచెం పొద్దు పోయినది - అప్పుడు కొంత సేపు అప్పలస్వామి [illegible] కను సమకయింపనంటలనే నేనాతని కొంచెం [illegible] కొంతసేపటి కాతడు మరల చెప్ప సాగెను.]

"ఎరిగినవాళ్లు లేని దేశంపోయి అక్కడ నివసించే ఉద్దేశం చెప్పడంతోటే రమణ తత్క్షణం అంగీకరించింది. ఎన్నడుగాని రమణ నామాటకి ఎదురు చెప్పి యెరగదు.

"ఏ దేశం పోవుదునా?" అని ఆలోచించుకుంటూ అలవాటు ప్రకారం ప్రస్తుతం మావి కాకపోయినా, మా పూర్వపు భూములమీద, దలచుకుని ఒక నాటి సాయంత్రం తిరుగుతున్నాను. విశాలంగా కనుచూపుమేర మహాలక్ష్మి ఒలుకుతూవుండే ఆ భూములమీద యెన్నిసార్లు వ్యవసాయం చేయించే వాడిని. ఆసంగతులు తలచుకుంటూ, ఇకముందు ఆభూములని చూడ్డానికైనా నోచుకోలేదుకదా అని ఆగకుండా ఉన్నదుఃఖాన్ని దిగమింగుతూ ఒకచోట కూర్చున్నాను.

"ప్రస్తుతం ఆభూములమీదనుండే పైర్లు చూసేసరికి 'మమ్మల్ని వదలడంతోటే యీభూములకి దరిద్రం వదిలిందికద' అనుకున్నాను. ఇంతలో వెనకనించి తెల్లటిబట్టలు కట్టుకుని తలపాగాతో ఒక పొడుగుపాటి మనిషి నాదగ్గరకొచ్చేడు. బాగా దగ్గరకొచ్చేక చూసి కొత్తమనిషిగా తెలుసుకుని, గంభీరంగా 'ఏవూరయ్యా?' అన్నాను.

'మాది రామతీర్థాలండి.'

"శ్రీరామతీర్థం మావూరిదగ్గర వూరేగనక, అవూళ్లో నేనెరగనిమనిషి యెవరూ!" అని అనుకుని మళ్లా 'మీది రామతీర్థాలేనా?' అన్నాను.

"[illegible] అక్కడ [illegible] నేను [illegible] అన్నాడు.

'అయితే మీరిక్కడ [illegible]?'

'[illegible] అనేవారు. అప్పుడు [illegible] మనరాజ్యంకాదు. మనలోకంకాదు. అక్కడ [illegible] అన్నారు.'

'అక్కడేం పని చేస్తారు?'

'ఫ్యాక్టరీలో నండి నాపని. నాకు నెలకి యిరవై రూపాయలు యిస్తారు. అయితే నండి రామతీర్థం కేనా అండి?'

"కాదు. కాదు మాది దగ్గిర్లో రామసాగరం. నాయుడు కొడుకుని. అప్పలస్వామి నాపేరు!

"ఓహో! అలాగా అండి. మహానుభావుడు నాయుడు భక్తరాజండి. పాపం ఆయనకి రావలసిన కష్టాలు వచ్చేయని విన్నాను. ప్రభువు చచ్చిపోయేడు గనండి పాపం!'

"అతనితో చాలాసేపు మాట్లాడి "సింగరేణి [illegible] పరిస్థితులు తెలుసుకున్నాను. అక్కడికిపోతే ఒక వెరగకుండా ఉండొచ్చునుకదా అనుకుని, మాట్లాడి నిశ్చయాలు కనుక్కొని సాయంత్రానికి యింటికి చేరుకున్నాను."

3

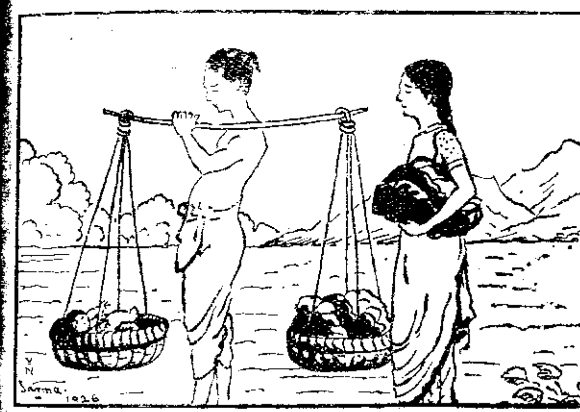
["అయితే యీ పిచ్చిగోడవతో నీకు నేను విసుగు కలిగిస్తున్నానేమో క్షమించాలి మరి" అన్నాడు అప్పలస్వామి. అతని జీవితచరిత్ర నాకు విసుగెత్తించదని నేను ధైర్యము చెప్పినపిమ్మట మరల నాతడు ప్రారంభించెను.]

"సరే విను, చిన్నప్పటి స్నేహితుడవు నిన్ను చూడ్డంతోటే ప్రాణాలు లేచివచ్చేయి. నాకష్టాలన్నీ చెప్పుకుందామంటే యిదివర కెవ్వడూ మనసు కలిసిన [illegible] దొరకలేదు. [illegible] నీతో నా కష్టాలు చెప్పుకుని [illegible] నా మనస్సు [illegible]."

[అప్పలస్వామి [illegible] మాట్లాడుచుండెను. తరువాత మరల [illegible] చెప్పసాగెను.]

"ఆరాత్రి [illegible] కార్యక్రమాన్ని గురించి [illegible] చేసుకున్నాము. తాను జన్మించిన స్థలాన్ని, తన [illegible] వదిలిపెట్టి వెళ్లడం [illegible] అందులో మా పూర్వపు [illegible] భక్తురాలైన [illegible] వెళ్లడమూ తెలుసుకుని రమణ ఎంతో విచారించింది. ఆమెను [illegible] నాకుమాత్రం ధైర్యం [illegible]. 'ఇంతవరకు [illegible] యెన్ని కష్టాలు పెట్టాలో కదా దైవమా' అని నేను మనస్సులోనే కుమిలి పోయేను. ఆరాత్రి మాకు నిద్రలేదు.

"పైలుఖర్చులకైనా చేతిలో దమ్మిడీలేదు. అందుచేత మర్నాడు మాయింటని వేరంపెట్టి అమ్మివేసి అప్పటికి మాకావూళ్లోవున్న అప్పులు తీర్చుకోగా మిగిలిన వందరూపాయిలు పట్టుకుని పిల్లవాడినీ రమణనీ తీసుకుని బయలుదేరెను.



"కావిట్లో ఒకకొమ్మున పిల్లవాడూ, ఒకకొమ్మున మూటవుండగా నేను ముందు నడిచేను. ఇల్లుకదిలితే మామువందలరూపాయాల ఖరీదుగల యెడ్లజత కట్టిన బండిమీద వెళ్లేరమణకి నెత్తిమీద బరువైనమూట యెత్తి నావెనక నడిపించి తీసుకెళ్లేను.

"నేను బయలుదేరేసరికి మరికొంత నూనెంత, ఇంకా [illegible] రెప్పవాల్చకుండా చూస్తున్నాను. అప్పుడు — [illegible] యెక్కడి [illegible] పొలాల [illegible] కనుపించాయి. [illegible] పోయి [illegible] చంద్రికాధవళవాటి గ్రామానికి కడసారి నమస్కారం చేసి, గుండె నిండ నమస్కరించి "దైవమా! యింత తెచ్చేవ్వటా" అనుకుని వెళ్లిపోయేను.

"ఆరో నేనావూరు ఆఖరుమారు చూడ్డం. నేను యిక్కడికి వచ్చేక అనేకసార్లు వెళ్లిమళ్లి వెళ్లాలని కోరికవుండేది కాని సాగిందికాదు. రమణ ఒక్కసారి తన వాళ్లనందరినీ చూడాలని కోరిందికాని ఆమె కోరిక నేను తీర్చలేకపోయేను. ఇంక యీజన్మంలో వెళ్లిమళ్లి చూడ్డంకున్నా! మిత్రమా! నేను చచ్చిపోతాను. ఇంక ఒకరోజు [illegible] నాకు ఆయుష్షు లేదు. నాదావు [illegible] నాకు [illegible] తెలుసును. నేను చచ్చిపోయినతర్వాత నాయెముకలు తీసుకెళ్లి వెళ్లిమళ్లి మట్టిమీద పడవేయుభారము నీది. అలాగైతేగాని నా ఆత్మ శాంతించదు. స్నేహితుడికోసం యీపాటి చెయ్యవూ?"

[అప్పలస్వామి దీనదృష్టులతో నావంక చూచెను. అప్రయత్నముగ నాతని నయనముల నశ్రువులు చిమ్మెను. జన్మభూమియం దాతనికిగల యభిమానమున కచ్చెరువు పడి, అట్లే చేయుదునని యాతనికి వాగ్దానమొనర్చితిని. ఆయావేగముశాంతించినపిమ్మటఅప్పలస్వామి మరల చెప్పమొదలిడెను.]

"పరిమూడురోజులకి మేము నచ్చి చెడి సింగరేణి చేరుకున్నాము. దారిలో మేమనుభవించిన కష్టాలు నేను చెప్పదలుచుకో లేదు.

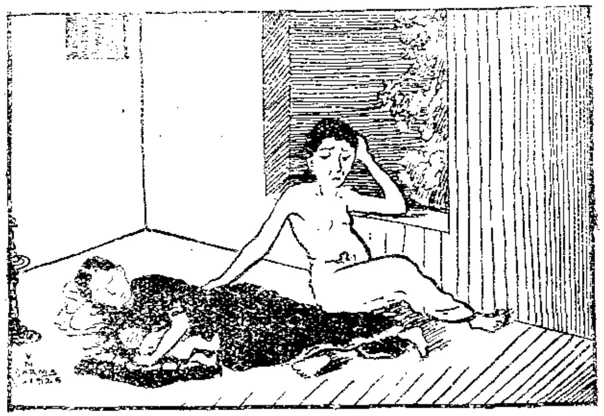
"ఇంక సింగరేణిలో వ్యవహారం చూడండి. ఇల్లులేదు వాకిలిలేదు. చుట్టాలు లేరు. ఎరిగినవాళ్లు లేరు. దిక్కులేని పక్షులమై, నిలవ నీడలేనివాళ్లమై మేము రైలుస్టేషనులో దిగేము. ఏమి చేయడానికీ తోచక వెర్రివాళ్లలాగ నిలబడేసరికి ఒక నల్లనిమనిషి యూనిఫారమ్ (Uniform)లో నా దగ్గరకు వచ్చి 'ఏవూరు?' అన్నాడు.

"అదిగడమే తడవుగా నే నతనితో మా ప్రస్తుత పరిస్థితులు చెప్పేను. అప్పుడతడు 'పర్వాలేదు రెండి నాదిగూడా మీవూర్నే. చిన్నప్పుడే యిక్కడికివచ్చేసేను;

నేను [illegible] చేసే మేస్త్రీ గా [illegible] నాయుడ్ని [illegible] యింటి [illegible] వున్నాను.

"[illegible] పోయేసరికి, ఆనెభార్య కాలం గడి [illegible] పిల్ల [illegible] రమా [illegible] జనం పెట్టింది. [illegible] నేను ఆ యింటి యజమానితో మాటలాడి [illegible] నాకు గనులలో యేదైనా పని [illegible] చేయించమని ఆనెతో చెప్పుకున్నాను. [illegible] ఆ పూటకి [illegible] నన్ను [illegible] తీసుకొని [illegible] యుంచుకున్నాడు.

"రమా పిల్లవాడితో కూడా నేలమీద పైట [illegible] పరుచుకుని రాత్రి అల్లాన్ని [illegible] లేనంగున నిద్రపోయింది.



నిద్రావస్థలో ఆ అనాయకురాలిని చూసేసరికి నా దుఃఖ మాగిందికాదు. అబ్బా! ఆదృశ్యం నేటికీ నాకళ్ళకి కట్టినట్లుగా వుంటుంది.

"అనుభ్యాస్యాం నాకు దొరగారిదర్శనం కాలేదు. ఎన్నడూ ఒకరియింట తినడానికి అలవాటుపడి వుండని వాడ వనడంచేత నేను మొగమాటపడడంచూసి ఆయింటి యామె 'అయ్యో! నాయనా! అలాగ మొగమాటపడితే యెలాగవుతుంది బాబూ! కొత్తగావచ్చేవు గనక మా

యింటి [illegible] వుండు [illegible] పని అయి [illegible] నాయింట్లోనే వుండు [illegible] అన్నది.

"[illegible] మేస్త్రీ నన్ను [illegible] నాయింటి [illegible] [illegible] అనే స్త్రీ [illegible] మిస్త్రీ [illegible] యింటికొచ్చాం.

"[illegible] మాసంలోపలకి [illegible] నాకు చిన్న [illegible] యిల్లు [illegible] అందులో మేము చేరేము. పిల్లవాడిని [illegible] యింటి యజమానురాలు [illegible] నా సామానులన్నీ [illegible] వెళ్ళింది. [illegible] కోసం ఆమె మాయింటికొచ్చి [illegible] ధైర్యం మాటలు చెప్తూ వుండేది.

౪

"నాలుగైదు నెలలు గడిచే [illegible] మొదట కష్టంగా తోచినపని [illegible] క్రమంగా అలవాటైపోయింది. [illegible] వచ్చే పదిహేను రూపాయిలతో [illegible] రమా క్లుప్తంగా కాలంగడపడం [illegible] ర్చుకుంది.

"కాని ప్రతిఘడియా, ప్రతి [illegible] ణమూ నాకు నా ప్రస్తుతావస్థ [illegible] తల్చుకునేసరికి [illegible] మంటూ వుండేది. పూర్వస్థితి [illegible] తల్చుకోవడం నాకు కష్టంగా [illegible] వుండేది. కాని యేంచెయ్యగలను [illegible] [illegible] కాదు.

"పనిలో వున్న నా తెలివితేటల వల్లనైతే నేమి, [illegible] మేస్త్రీ సిఫారసువల్లనైతేనేమి, ఒక సంవత్సరం నాటి [illegible] నాకుకూడా మేస్త్రీపని దొరికింది. దానితోపాటు ప్రస్తుతమున్న కూలివాడియిల్లు మానేసి మేస్త్రీల కోసం కట్టిన యింకొక పెద్దయింట్లోకి మారు [illegible] పెనీవారు ఆర్డరు యిచ్చేరు. జీతం నెలకి యిరవై అయిదు రూపాయిలకి హెచ్చించేరు.

"[illegible] సంవత్సరాలు గడిచేయి. ప్రతి [illegible] నాయుడు [illegible] గనులలో పనిచేసే [illegible] [illegible] యింట్లో [illegible] నువ్వు [illegible]?"

[illegible]

"[illegible] నన్ను అనేకమాట్లు వాళ్లు బల [illegible] పెట్టినా నేను [illegible] లేదు. నావని అయినవాళ్ళ [illegible] రమా [illegible] సహాయం [illegible] లేక ప్రస్తుత విపరీతపరిస్థితులను [illegible] నాసులు. కొన్నిరాత్రులు నాకు [illegible] నిద్రలేకుండానే గడిచిపోయే [illegible].

"పైనచెప్పిన నాలుగు సంవత్సరాలూ జరిగిన [illegible] పైనను [illegible] యిక్కట్లలోకూడా చూడ [illegible]. నాకున్న [illegible] తెలిసి [illegible] కుటుంబం [illegible] లేదు. సంపాదించే [illegible] నేను పని [illegible] ప్రతిసమయంలోనూ [illegible] కనిపిం [illegible] పాపం! రమా యేంచెయ్యగలదు! ఇంతలా నా జ్వరం [illegible] విచారిస్తుందా? అవతల యింట్లో [illegible]?

"నాకు జ్వరప్రకోపం [illegible] ప్రకోపం [illegible] యింది. మేము నిలవచేసుకున్న [illegible] అయిపోవడమే [illegible] కుండా అప్పులు పెరిగిపోయేయి ఇంక [illegible] [illegible] యివ్వడం మానేసేరు. మూడునెల్లకి నాకు జ్వరం [illegible] నా శరీరంమట్టుకు [illegible] పనిలోకి వెళ్లడానికి [illegible] నాకు రాలేదు.

"ఈ రెండు నెల్లలోనూ [illegible] కాలం [illegible] [illegible] నుంచి [illegible]. అనేక [illegible] తినాలని [illegible]. అవి తెచ్చి నేను [illegible] ఇంట్లో తింటికే అరువు [illegible] నేను [illegible] ఆమె [illegible] యిష్టం [illegible] జ్ఞానం నాకు కొంచెమూ అప్పుడు లేకపోయింది.

"ఒకప్పుడు ఆమె యేదో వస్తువు నాకియ్యలేదని [illegible] న్నన్న కర్రతో ఆమెను వీపువిని బాదినట్లు [illegible] నేను. [illegible] లాభమేముంది? [illegible] నన్నులాంటి [illegible] రమా [illegible] యింట్లోకి [illegible] యిప్పటికీ నాకళ్లకి కట్టినట్లుగా వుండి దుఃఖం [illegible] పెడుతుంది."

[అని చెప్పేసరికి నామిత్రుని [illegible] గడగడ [illegible]. [illegible] అప్పు [illegible] నేను [illegible] "అప్పు [illegible]! నువ్వు [illegible] [illegible] ప్రసాదంను [illegible] [illegible] కాలు [illegible] నామిత్రుడు [illegible] [illegible] చెప్పసాగెను.]

"[illegible] నాదీర్ఘకాలం [illegible] [illegible] ఇంట్లో తిండిగడవడం [illegible] యింది. [illegible] రమా [illegible] [illegible].

"అప్పుడేమి జరిగినది? అయ్యో! ఆనాటి నా [illegible] నోటితో చెప్పగలనా? అబ్బా! చెప్పలేను. [illegible]—మా అమ్మ [illegible]—[illegible] [illegible]—[illegible] నాటి [illegible] [illegible] నా యింటికి [illegible] మా అమ్మ [illegible]—అరమా—[illegible]— గనిలో పనిచెయ్యక తప్పిందికాదు. అయ్యో దైవమా!

[ఆవేశాతిశయంచే నామిత్రునికంఠము [illegible] పడి [illegible]. [illegible] [illegible] యింటి [illegible] [illegible] దీనావస్థయందున్న నా మిత్రునిస్థితి [illegible] వర్గములు [illegible]. [illegible] కారణము [illegible].]

"అబ్బ! [illegible] యింట్లో [illegible], నా [illegible], నాకు [illegible] పెట్టి, గనులలోకి [illegible] సాయంత్రం [illegible] పనిచేసి యింటికివచ్చి, మళ్లా [illegible] పెట్టి [illegible] నేలమీద రమా [illegible].

"ఆమె సంపాదించిన సొమ్ము తింటూ, [illegible] లోట్లు [illegible] నీరసపుకోపాన్ని [illegible] [illegible] నాపాపం నన్ను [illegible] [illegible].

"అయ్యో! [illegible]! నువ్వు! [illegible] [illegible]. నాఅపరాధాలు క్షమించి [illegible] నన్ను [illegible], నిన్ను [illegible] పెట్టినందుకు [illegible] [illegible] నన్ను [illegible] పెట్టి [illegible] [illegible]

ఈ దుర్మార్గుడి [illegible] నవ్వుతున్నట్లు [illegible] తీసుకుని [illegible] అయ్యో! అంటే భాగ్యం [illegible] అప్పు-అప్పు-[illegible]-అప్పు"-

[అప్పులవాళ్లు [illegible] ప్రాణేశ్వర [illegible] అది [illegible], తాను జ్వరంతో [illegible] [illegible] ప్రాణేశ్వర [illegible] కాలేను. అతడు [illegible] లేచిపోయి పడిపోయాడు. నేను [illegible] నాబ్బావయ్యను కొంటిని. నాయు [illegible] అని నేరుగ చెప్పుతున్నాడా?]

౫

"ఇంకా [illegible] నేను చేసినవన్నీ పాపాలే. [illegible] సర్వం [illegible] నేను [illegible] అనుకున్న ఒక్కడికే [illegible] ఒక్కడికే [illegible] తో [illegible]కాదు. [illegible] ఉండకూడదు. [illegible] చెయ్యడం—అన్నీ ఒక్కమారుగా [illegible] ప్రవేశించి గిర్రున తిప్పేశాయి. ఒక్కొక్కప్పుడు [illegible] వచ్చిపోతానా' అని [illegible]. నేను [illegible] కష్టాలు [illegible] [illegible] [illegible] అను. [illegible] [illegible] బాధించేవి.

"మా యింటికి పడగజాల దూరంలో వీరయ్య అనే [illegible] ఉండేవాడు. వాడుకూడా జ్వరంచేత బాధపడ్డాడు. [illegible] ఒకరితో ఒకళ్లు [illegible] చెప్పుకుంటూ ఉండే వాళ్లం. వాడు [illegible] నా [illegible] విచారం నాకు [illegible].

"ఇంటి [illegible] నాకు కొన్ని [illegible] వచ్చింది. నేను వీరయ్య కలిసి సాయంత్రంవేళ ఒక [illegible] నడిచేవాళ్లం. క్రమం గా నాకు [illegible] కొద్దీ [illegible] [illegible]వాళ్లం. ఒకనాడు వీరయ్య నన్ను ఊరు చివరికి తీసుకుపోయి అప్పులవాళ్లవి! ఏమిటి [illegible] విచారిస్తూ [illegible] [illegible]. నీవిచారం [illegible] [illegible] అన్నాను.

"వీరయ్యా! నావిచారం నా [illegible] [illegible]

"[illegible]—అప్పులేనా [illegible] [illegible] అన్నీ [illegible] [illegible] పోయి ఉంటే [illegible]!

"అదేం మందు?'

"ఏం మందు? [illegible] యిచ్చి [illegible]—'

"ఏమో—[illegible] అంటున్నాను. అయిశ్వర్యానికి [illegible] అని [illegible]?

"ఏమిటి? అయిశ్వర్యం [illegible] [illegible]. కాకపోతే నేను [illegible] నాకే చూద్దువు గాని.'

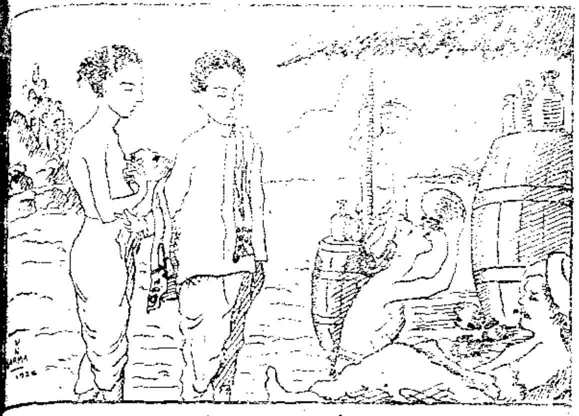
"ఇంక నీవు నమ్ముతావో నమ్మవో కాని అ[illegible] [illegible] ఒక గంటకి నా [illegible] ఉత్సాహం కలిగింది. ఆక్షణములో గనిలోనికిపోయి పని చేద్దామన్నంత శక్తి కలిగింది. ఆరాత్రి రమణని నేను భోజనం దగ్గిర [illegible] పెట్టలేదు. అప్పటి [illegible] రమణ, నాకు [illegible] అన్నం [illegible] సంతోషించింది. నాకు జ్వరం వచ్చిన నాలుగు [illegible] సంతోషంతో అన్నం తిన్న రోజు అదే. ఒక్కటే.

"అమర్నాడు కూడా వీరయ్య నాకు [illegible] నేను [illegible] పోయిందేమో. [illegible] రోజులు వీరయ్య సొమ్ముతో [illegible]. అదేం [illegible] కాని రోజుకిరోజూ అపరిమితమైన శక్తివచ్చి [illegible] పదిహేను రోజులలో నా పనికి నేను పోయేను.

"తర్వాత ఒకనాడు వీరయ్య నన్ను సారా దుకాణానికి తీసుకుపోయి "ఏమయ్యోయ్! [illegible] గారిని చూశావా? కాతా పెట్టాలి సుమా!," అని దుకాణదారు [illegible] నన్ను అప్పజెప్పేడు. ఒక్కనాడు తాగడం [illegible] ఆపేక్ష లేదు. ఉత్సాహం లేదు. [illegible] లేదు. [illegible] గనిలో పనిస్తా[illegible].

"నేను పనిలో ప్రవేశించినతర్వాత [illegible] నాటు [illegible] అనుకుని కొంత సొమ్ము సారాకి యిస్తున్నాను. [illegible] మిగిలినది రమణచేతి కిచ్చేవాణ్ణి. అంతకంటె [illegible] యింటికి [illegible] అడగలేదు. [illegible] వచ్చి [illegible] రోజూ [illegible] కొనుక్కు తింటున్నానని ఆమె అభిప్రాయం కాబోలు. [illegible] అయిన అప్పులు తీరాలని ఆమె [illegible]

[illegible] గనిలో పనిచేస్తూనే ఉంటాను. 'ఇంకా [illegible] మందుగా?' అని నేనంటే [illegible] రెండు నెల్లాళ్లకి అప్పులు [illegible] [illegible].



"ఏమయ్యోయ్! [illegible] గారిని చూశావా? కాతా పెట్టాలి సుమా!"

"నారబాకీలు అన్నీ తీరి పోయి సంసారం తేలింది. [illegible] పనిచేసే సంపాదించేదంతా నేను [illegible] ఉన్నప్పటికి అంటగా ఉబ్బంది కలగలేదు. [illegible]. క్రమంగా నాకు [illegible] అది [illegible] పోయింది. మునుపు తాగినందువల్ల నాకు [illegible] [illegible] లేవు. నేను [illegible] ఉన్నసంగతి రమణతో చెప్పడానికి [illegible].

"మునుపటిలాగ కాకుండా ఇప్పుడు నాపన్నీ [illegible] [illegible] మొదలైనాయి. సాయంత్రం [illegible] [illegible] సారా దుకాణానికి పోయేవాళ్లం. [illegible] [illegible] తాగకుండా [illegible] నేను [illegible] [illegible].

"ఒకనాడు [illegible] [illegible] [illegible] నాలుగు [illegible] నేను యింటికి వెళ్లలేదు. [illegible] నాకు తెలివి వచ్చి చూసుకొ[illegible]. ఒక్క [illegible] దగ్గర లేదు. నేను ఒక్క [illegible] పడివున్నాను. (కొంతసేపటికి [illegible] లేచి యింటికి పోయేను.

"పిల్లవాడు నిద్రపోతున్నాడు. రమణ దీపం [illegible] [illegible] అక్కడ [illegible] [illegible] అనుకున్న [illegible], [illegible]

[illegible], నేను [illegible] ఆమె [illegible] [illegible]. [illegible] నా [illegible]. [illegible] అంతవరకూ [illegible] [illegible] [illegible]

౬

"[illegible] యిప్పుడు [illegible] ఆమె యింటి [illegible] పని చెయ్యలేకపోతుంది. పని చెయ్యలేక ఆమెయే మానివేసింది గాని, నా తాగుడు సాగుతుంది. [illegible] [illegible] [illegible]. ఏమో! [illegible] [illegible] కానుసుమా!

[[illegible] దుఃఖోద్రేకము [illegible] మంటను.]

"[illegible] పనిచేయుటంతో [illegible] [illegible] యింది. [illegible] నా [illegible] [illegible]. ఆమె [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. కాని [illegible] నాపని [illegible]!

"[illegible] నా [illegible] మునుపటి [illegible] యివ్వవలసి వచ్చేది. రోజూ [illegible] తెలియక [illegible] పడిపోయి, [illegible] అర్ధరాత్రికో యింటికి చేరుకునే వాణ్ణి. అంతవరకూ రమణ నాకో[illegible] చూస్తూ ఉండేది. పాపం! ఆమె కష్టం [illegible] తెలుస్తుంది?

"ఇంటికి [illegible] ఒక వారం యివ్వను. రమణ యింటికి కావలసిన డబ్బు ఉంచి మిగిలినది [illegible] కొంత యిచ్చింది. [illegible] నాఅలవాటు క్రమంగా [illegible] ఆమె అభిప్రాయం కాబోలు! కాని ఆసొమ్ము నాకెక్కడ? రెండు రోజుల్లో సొమ్ము అయిపోయింది. [illegible] అప్పు యివ్వలేదు.

"ఇంటికవచ్చి రమణని బతిమాలుకున్నాను. [illegible] నుంచి [illegible] [illegible] ఆమె [illegible] కొంత సొమ్ము [illegible]. [illegible] యిదే [illegible] జరిగింది.

"మూడ్రోజులు నాకు పరి [illegible] సొమ్మ్సు లేక పోయినది. నేను [illegible] యున్నాను. [illegible] సొమ్ము [illegible] లేదు [illegible] నా [illegible] [illegible] ఉన్నాను.

"ఆరాత్రి జరిగిన సంగతి తలచుకుంటే యిప్పటికి నా [illegible] గగుర్పొడుస్తుంది. ఇంట్లో సొమ్ముంటే రమణ అబద్ధమాడదు [illegible] దనుకున్నాను. [illegible] [illegible] యిస్తావా? అని అడిగేను.

"నేను పరిస్థితిలో ఉన్నప్పుడు [illegible] రమణ నాతోటనుండి అలాంటి మాటలు వినలేదు. అందుచేత ఆమె కటిగా [illegible] [illegible] [illegible] ఆలోప తీవ్రాన్ని నాకు ముందు [illegible] తెలియలేదు. తక్షణం లేచి—చేతులో ఉన్న [illegible] పెత్తంతో—ఆమెను—నారమణని—అయ్యో—అయ్యో చెప్పలేను—చెప్పలేను"

[అనుచు అప్పలస్వామి దుఃఖావేశములు ముప్పిరిగొన ఒక్కపట్టున మంచము మీదనుండి లేచి అశక్తత చేత మూర్ఛపోయెను. నేనిట్లు జరుగునని తెలియక అతని చరిత్రవినుటలో మునిగియున్నందున, ఆపాటును అడ్డగింపలేక పోయితిని.

పూర్ణపశ్చాత్తాపమును [illegible] యవస్థను చూచి నాగుండెలు బ్రద్దలైనవి. తక్షణ మచ్చట వైద్యశాలా పరిచారకులతో గూడ నే నాతనిని మంచముపైని బరుంటబెట్టి చేయదగిన యుపచారము లొనర్చితిని. దుఃఖ భరమధికమై పోయినందున నాతని దేహము గడగడ వణకుచుండెను. ముక్కు పుటము లదురుచుండెను. అరగంటవరకు ఆతనికి మాట్లాడు శక్తి కలుగలేదు.]

"రమణ నేలని పడిపోయింది. ఆమెనిండు మాలాలు ఒంటిమీద [illegible] లేదు. అప్పటికామె మెడలో నా అస్కు పెట్టిన నాను [illegible] బడ్డాది. ఆమె వస్తువులక్కల మిగిలినదది ఒక్కటే వెంటనే అది తెంపేసిపట్టుకు పోయేను.

"ఆరాత్రి అవానుతో నేనేంచేసేనో నాకే తెలియదు. సారాదుకాణం వరకు వెళ్లి అక్కడ [illegible] మాత్రంనే నెరుగుదును. నాకు ఒంటిమీద [illegible] మాసుకునే సరికి ఆసుపత్రిలో మంచంమీద పడి వున్నాను.

"రమణా పక్కని ఎదురుచూస్తూన్నది. [illegible] అప్పలస్వామి ఒక్కనిమునుగు [illegible] [illegible] [illegible] కంట్లని [illegible] [illegible] [illegible] కాడుతున్నాయి. [illegible] [illegible] [illegible] నేను [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] అని [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నన్ను [illegible] [illegible] [illegible] చెప్పాలా!

"ఆమాటలు నాకంటే [illegible] [illegible] [illegible] యని నాఅభిప్రాయం. డాక్టరు అలా [illegible] , నేను [illegible] 'అమ్మా' అన్నప్పుడూ ఆవేశంతో [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] శక్తిలేకపోయింది.

"మూడురోజులు క్రిందట నేను రమణ [illegible] శరీరం అప్పుడు జ్ఞప్తికొచ్చింది. డాక్టరు [illegible] [illegible] నాముఖంకేసి దీనంగా చూస్తూంది. నేను [illegible] సంజ్ఞ చేసేను. ఆమెయిన్ని సేల్లనా నోట్లోపో [illegible] ఆమెను నాప్రక్కలో కూర్చోపెట్టాను. ఆమె [illegible] [illegible] పెత్తపు దెబ్బ ఇంకా స్పష్టంగా ఉన్నాది.

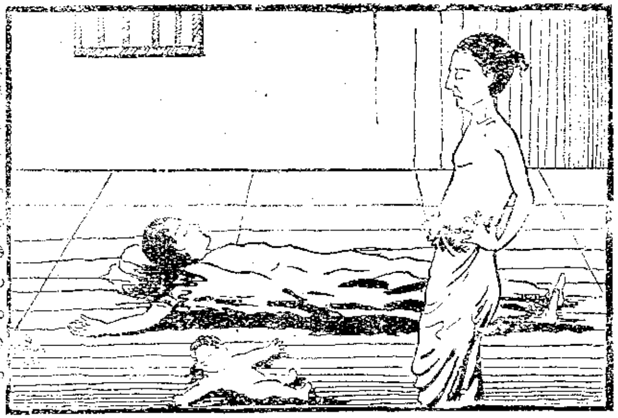
"ఆమె చెయ్యి నా రెండుచేతులతోటీ పట్టి నాగుండెలు మీద వేసుకున్నాను. ప్రయత్నంతో [illegible] !" అని పిలిచేను. కన్నీళ్లలోనుంచి ఆమె నన్ను [illegible] [illegible] 'క్షమించవూ?' అన్నాను. ఆమెయింకా పక్క [illegible] ఎడతెగకుండా వస్తూన్న కన్నీటితో ఒత్తుకుంది.

"ఇంక నెయ్యి చెప్పడం యెందుకు! నెలరోజు [illegible] నాను ఆసుపత్రిలో వున్నాను. పండుకున్నప్పుడు [illegible] ప్రతి ఘడియూ రమణ నా ఉపచారాల్లో ఉండేది. ఆమె అమృతహస్త ప్రభావంవల్లనే నా గాయాలు మాని నేను బతికేనుగాని మందులవల్ల కాదని నేను స్పష్టంగా చెప్పగలను.

"మిత్రమా! ఇక్కడ ఒక విచారకరమైన సంగతి చెప్పవలసి వస్తూంది. అలాటి సంగతులు చెప్పడానికి నన్ను వీట్లో [illegible] లాగ భగవంతుడు బతికించేడు. నేను ఆసుపత్రిలో ఉండడం, రమణ పనిచెయ్యలేనిస్థితిలో ఉండడం నీకు చెప్పేను కదా! ఈ [illegible] మాకు జీవనం [illegible] గడిచిందనుకున్నావు. అప్పటికే మా తల్లిదండ్రులు [illegible] [illegible] కనిలో పని చేసి సుమ్మోని [illegible] తల్లి దండ్రుల [illegible] తీర్చుకున్నాను.

"[illegible] అయి [illegible] నేను యింటికి [illegible] [illegible] నేను యింటికి పోయి [illegible] ఉన్నాను.

[illegible] అప్పలస్వామి [illegible] [illegible] స్త్రీ [illegible] అప్పు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] కొంతశోక మపశాంతి [illegible] [illegible] చెప్పం [illegible] [illegible] విచిత్రమైనసంఘటనల కాఠిన్యమును, నా మిత్రుని [illegible] దుఃఖభాజన మగు చరిత్రమును విను [illegible]]



"పుత్రశోకంచేత రమణ మరి యెత్తలేదు. నేనెన్నివిధాల ధైర్యంచెప్పినా ఆమె వినలేదు. ఆమె [illegible] లోక సౌఖ్యాలే మానేసింది. నేను పూర్వపు [illegible] మానేసే నన్న సంతోషం ఆమెకి లేకపోయింది.

"ఆనెలలో మరి పదిరోజులకి రమణకు ప్రసవవేదన లారంభమైనవి. మూడు దినాలవరకూ రమణకి [illegible] హారాలు లేవు. అపరిమితమైన ప్రసవవేదనలామె [illegible] అనుభవించింది. పుడుతున్నప్పుడే [illegible] [illegible] మే స్త్రీ చనిపోవడంతోటే ఆతనిభార్య [illegible] పోయింది. అందుచేత ఒకరి సహాయంకూడా [illegible] లేదు.

"[illegible] నాటిరాత్రి రెండు జాములైంది. [illegible] అంతా మాటు మణిగిపోయింది. దూరాన్ని [illegible] కుక్కల అరుపులు తప్ప ఆ నిశ్శబ్దాని కింకే అంతరాయం లేదు. కన్ను పొడుచుకుంటే కానరాకుండా చీకట్లు నిండిపోయేయి. రమణ యింట్లో గదిలో [illegible] పడుతూంది. నేను దైవప్రార్థన చేసుకుంటూ గది యివతల కూర్చున్నాను. మినుకు మినుకుమంటూ ఒక దీపము నా కనుకుపాట్లకి [illegible].

"అరగంట [illegible] జరిగింది. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] లేను. ఇంతలోనే "అమ్మా" అనే ఆర్తనాదం [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నేను ధైర్యం [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] గదిలోకి పరుగెత్తేను.

"నారమణ నేలని పడిపోయివుంది. ప్రాణాలు లేని శిశువొకటి ఆపక్కనే పడివుంది. "రమణా" అని పిలిచేను. చలనంలేదు. గుండెలు జారిపోయి మళ్లా "రమణా" అన్నాను. కళ్లు మెల్లగా విడ్డాయి. ఆమె మాట్లాడ్డానికి ప్రయత్నించింది. శక్యం కాలేదు. మళ్లా కళ్లు మూతలు పడిపోయేయి.

"'రమణా!' అని మళ్లా పిల్చేను. చలనంలేదు. జవాబులేదు. ఇంక ఆగలేక ఆమెను ముట్టుకున్నాను. శరీరం చలచబారిపోయి మంచుగడ్డలాగుంది. 'రమణా! పలకవూ?' జవాబు లేదు. కదిపి ఒత్తిగిల్లించేను. శరీరం కొయ్యబారిపోయింది. ఇంకేముంది? నారమణ నన్ను ఒదిలిపెట్టేసింది దుఃఖపూరితమైన యిహలోకవిహ్వల. ఆమె కళ్లు శాశ్వతంగా మూతలు పడిపోయేయి. నాతల తిరిగిపోయింది. కళ్లు చీకట్లు కమ్మేయి."

[క్రమంగా అప్పలస్వామికి ఆవేశం హెచ్చిపోవుచుండెను. అతనిని నేను జాగ్రత్తగా పట్టుకున్నాను. కాని నాకు దుఃఖ మాగలేదు. మహాసతిసీత, సావిత్రి, అరుంధతులను బోలు నా పతివ్రత మరణము వినుటతోడనే నేను నిలువున నీరైపోయితిని. అప్పలస్వామి

మాట [illegible] నా ? [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] (ప్రా[illegible])]

౭

"[illegible]కొండలో బాలక నాను [illegible] [illegible]
వచ్చింది. మిత్రమా! ఇంకా [illegible]నవం [illegible] ?
(బతుకు [illegible] పోయింది. [illegible] నా [illegible]
నీళ్లు యిస్తున్నావి [illegible] నా ప్రక్కని లేను. [illegible]
తో [illegible] [illegible] [illegible]
బద్దా[illegible] లేనో నేను చెప్పలేను.

"[illegible]! ఎక్కడున్నావు? నీవంటి [illegible]
[illegible] [illegible]
క్కతోనా? నీశరీరం, నీప్రాణాలు సమస్తం నాకోసం
[illegible] అప్పజెప్పేశావా? అయ్యో! "[illegible]
వాడినే [illegible] [illegible] [illegible] ?"
అంటున్నావా?"

"మహాపరాధిని; క్షమించు. నీపాదాలుపట్టడాని
కైనా నేను అర్హుణ్ణి కాను. నిన్ను కొట్టిన దెబ్బలు—
యిప్పు[illegible]— పదిరెట్లు— తీవ్రంగా— నాకు [illegible]
న్నాయి. అబ్బా— హాహాం— హాహాం— హాహాం."

[[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
యున్నాడు.]

"[illegible] [illegible] [illegible] ? [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] వచ్చి[illegible]."

[[illegible] [illegible] అప్ప[illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] నాకు [illegible].

ఇంకొక పర్యాయము [illegible] [illegible]
ఒకవిశేషం చూచితిని. అక్కడి [illegible]
కలసి [illegible] మహాపతివ్రతయై [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible]" అని [illegible] [illegible]
ప్రతిసంగ[illegible] [illegible] [illegible]
కుంకుమలు [illegible] [illegible] [illegible]
నర్పించుదురు.]

సంపూర్ణము

వేదటిమి

భుక్తి లభియింప కెన్నిరోఁ బ్రొద్దులు సనె
నిద్రగాంచక యెన్నిరో నిశలు గడచె
హాయి నుడిం [illegible] గానక మాయమయ్యె
కటకటా, యింక నేటి కీకటిక బ్రదుకు.

—నిఱుపేద.



[illegible]

[illegible] భక్తి [illegible]
[illegible]
[illegible] చేయ! [illegible]
[illegible]
—భాగవతము

[illegible] శ్రీకృష్ణుండు [illegible] కృష్ణుడు [illegible] అట్టి [illegible] చూచెదరు.

(రా [illegible], పుష్పవేణి, నీలవేణి ప్రవేశించుచు)

నీ—అదుగో! ఆ [illegible] (చూచి) [illegible] వచ్చినది.

పు—[illegible] వుం [illegible] చేయుచున్నది.

రా—[illegible] అనేం కదా!

నీ—పుష్పవేణీ, మాట్లాడింపుము.

పు—నేను ముందుగా ప్రశ్నింపను.

నీ—పోనీ! ఆయనను [illegible] చెప్పుము.

రా—అపరాధము అపరాధము. నేనే పలుకరించెదను. (నమస్కరించి) అమ్మా! మా [illegible] జరుగుచున్నదా! సుఖముగా [illegible]

ఉ—ఆయన సుఖముగా యున్నాడు.

పు—నాను [illegible] అమ్మా [illegible] పలుకరించెదను. (తుమ్మెదను చూచి)

మ. భ్రమరా! దుష్టమిత్రా! ముట్టకుము [illegible]
పాదాబ్జములో నాగ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] మన్నింపఁ గా
[illegible] వనమున్నె పుమఁ [illegible] కాంతల [illegible]
[illegible]
—భాగవతము.

ను—నేను అమ్మా [illegible]
[illegible]
[illegible])

మ. ఒక [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ఆరసి [illegible] నక్కా [illegible]! మి
[illegible]!
—భాగవతము

రా—[illegible] ఆనమానుభావ [illegible]! మా [illegible] రాయనను [illegible] ఆయన [illegible] గలదు. [illegible] అంతరమేచాలును. మన [illegible] అమ్మా, [illegible] వున్నదైన తలంతు నా!

శా. ఏకాంతంబున నీవు పై [illegible]
[illegible] భాషించుచో
[illegible], గవిసు [illegible]
[illegible] ప్రదేశంబునన్
[illegible]
[illegible]
[illegible] బంధనియతిన్
[illegible].
—భాగవతము

ఉ—చెప్పకేమి? [illegible] అమ్మా [illegible], జలకేళిగావించుచును, రాసక్రీడ [illegible] చెప్పిచెప్పి [illegible] మనస్సంతయు [illegible] చుండును.

పు—

ఉ. బంధుల [illegible] మగల
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] [illegible] గారు

సు[illegible]
[illegible] యుండెను.

"[illegible]" [illegible] "[illegible]" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] మునను. ఇంతలో [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] లోనికి పో[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] రాజు [illegible] [illegible]. ఇంటియందొక [illegible] శ్రీయును, [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] నేర్చు [illegible] గృహమునకువచ్చిన వాడు. ఇంటియందుండు మునసలి శ్రీ కామ [illegible] మేనత్త.

౨

కామరాజు అతిత్వరితముగ భోజనము చేసి, వంటయింటినుండి వచ్చి, అంగీ తొడుగుకొని, యుత్తరీయమును మీదవేసికొని, "పాఠమును [illegible]. నే నిప్పుడే వచ్చెద" నని విద్యార్థులకు చెప్పి, వీథిలోనికి పోయెను.

ఎనిమిది ఘంటలయినది. [illegible] [illegible]. ఇంకను ఉపాధ్యాయుడు వచ్చుటలేదు. నిద్ర వచ్చుచున్నట్టియు, ఉపాధ్యాయుడు [illegible] చూచి, [illegible] జరిగియుండెనని [illegible] ముచ్చటించుకొని, ఉపాధ్యాయుడు [illegible] [illegible] "మేము వెళ్లిపోయెద" మని చెప్పి విద్యార్థులు వెడలిపోయిరి. [illegible] [illegible], [illegible] లోనికిపోయి, అచట కూరుచుని యుండెను.

... శాంతమ్మ ... టను చూచి శాంతమ్మ వద్దకు ... యందు ... ముగా ... తికెను ... సుండుటచే నిద్దురపోయెను.

3

... ఆకులపేటయని ... యున్నది. ఇది బజారునకు సమీపమున నున్నది. ఇచట తమలపాకుల వ్యాపారము హెచ్చుగా నుండుటచే దీనికి అకులపేట యని పేరువచ్చినది. ఈ వీధియందు చూనియను దీపము ప్రక్క నొక చిన్న గడ్డియిల్లు ఉన్నది. ఆ యింటియందు పుణ్ని, వరహాలు అను యిరువురు స్త్రీలు కాపురముండిరి. పుణ్ని ఆ యింటియరుగుమీద కిళ్లీల దుకాణము వేసికొని ఉదయము ఆరు ఘంటలనుండి రాత్రి తొమ్మిది, పదిఘంటల వరకు, బాటసారులకు కిళ్లీలు విక్రయము చేయుచుండును. ఈమెకు పనియుండుసమయమున యుక్తవయస్కురాలగు వరహాలు దుకాణముపై కూర్చుండును. ఈమె దుకాణము నందుండు సమయమున వ్యాపారము హెచ్చుగా ఉండును. సుమారు తొమ్మిది పది ఘంటలకు దుకాణమును మూసి ... కేగును. నాటిదినమున తొమ్మిదిఘంటల సమయముననే వ్యాపారము ముగించి ఇంటిలో పుణ్ని తనగృహకృత్య ములను ... మాత్రము ... కొక్క ... శబ్దమును విని "... అని లోపలనుండి పుణ్ని ... ప్పని ... "ఏమనుకొనలేదు ... బయటనే ... నిలువబడియున్న ... పెళ్లిగా ... కాని, అనమ ... లోపల ... ... నకు ... ములో ... దొంగ ... తాగుచు ... నిలువబడియున్న ... చూచుచు ... చుచున్నా ... సమాచార మీ ... త్రమును ... అయినను ... మున ... యనమునకు వీడిపోవుట లేదు. ... లోపల ... ప్రవేశించుటకి ... తలుపు మూసిన శబ్దము ... ఈయన ఇంటిలోనికి ప్రవేశించ ... యందొక ... బుద్ధి వెలుగుచు ... మూలను ... నులకమంచము ... కొంతగుడ్డ పరచియుండెను. ఆ ... మరి ... లేకుండెను. ... ప్రవేశించినతోడనే, పుణ్ని, "వం... నావా? నేను చెప్పినది ... యడిగెను. "నీమాటకు ఆటంక ... అని కామరాజు ప్రత్యుత్తరమిచ్చి ... ఏదియో వారిరువురు మాటలాడు ... హాలు! ఇటురమ్ము" అని వెనుక ... దున్న ... యీ వ... ...చి, చేత నేదియో పట్టుకొని పుణ్ని ... ప్రకారము గర్భస్రావమునకు ... ... కొన్ని దినములు గతించినవి. ... ... చేయుటకును ... ... యున్న దినము అని ... లేదు? కామరాజు ప్రవర్తన ... యాయెను. తనసద్దనుండు ... యింటి సమీపమున ... తమ్మను జూచి, యామె యవస్థను ... చు, ఆమెపై జూచి కొంత దయ ... ఇట్టిమెడ స్త్రీలకు ... మరణమని వేరుగ వక్కాణింప ... లేదు. ఇట్టి యీ బ్రతుకెందులకని ... ప్రాణత్యాగము చేయుటకు ... ... తో యేకార్యమును చేయునది ... కార్యమునకైనను దీర్ఘముగా ఆలో ... అనాటిదినము సంధ్యాకాలము ... ఇచటనే తనచేతియందు ... పట్టుకొని ఏదియో ... చుండెను. ఆసమయమున ... టిలో నుండివచ్చి "చెల్లీ! ... నట్లు నిలువబడియుంటివి?" అని ... టికి ... ఆమె మాటలాడుటకు లేదు. ... సమస్యలను ... ఆమె ... ... కొన్ని ... సమ పెద్దది. ... శాంతమ్మను ... ... రుక్మిణమ్మకు ... కాని, ... అయినను, ... మనోవికారము ... గంగా స్నానము చేసినతోడనే పాపములు పోవునట్లు, ధైర్య మూనిన ... దూరముగ పోవును గదా! ... మాటలాడుచు కూర్చుండినవమ్మట రాత్రియైనది. చీకటి ... మగుట జేసి రుక్మిణమ్మ తనయింటికి పోయెను. వారిరువురు యేమి మాటలాడుకొనిరో? యేమియాలో చించిరోగాని, రుక్మిణమ్మ వెళ్లినసమయము నుండియు, శాంతమ్మ ధైర్యముగానుండి, ఏదియో కార్యనిశ్చయముతో నుండుటచే ...

... శనివారము; ... చంద్రుడు సంపూర్ణముగ ప్రకాశించుచుండెను. రాత్రి తొమ్మిది ఘంటలయినది. కామరాజు ఎప్పటియట్లు భోజనముచేసి ... తొడుగుకొని, జరీ యుత్తరీయమును వేసికొని, పేకీసువ్వ్మవద్ద నిలువబడియుండెను. వరహాలుండుయింటికిపో ప్రయత్నముతోనే యుండెను. పూర్వము ... యనుభయముచే ... ... పుణ్ని ...

[illegible]ది. ఎవ [illegible] కొనిన [illegible] వచ్చెను. అయన గుమ్మ[illegible] కముందు శాంతమ్మ [illegible] కొని, రవికతొడుగుకొని, [illegible] భర ణములన్నియు [illegible] తలుపు [illegible] వచ్చి [illegible] వలె గుమ్మములోనికి వచ్చెను. [illegible] కామరాజు ఆశ్చర్యముతో "ఇదియేమి [illegible] యేమిటి?" అని యడిగెను.

శాం.—ఏమియు [illegible]. ఏమిటో [illegible] వేసుము.

కామ.—ఇట్లు బయలు దేరుటకు కారణమేమి?

శాం.—బయలు దేరినాను, మరి—

కామ.—ఎక్కడికి పోవుట?

శాం.—ఎక్కడికో అక్కడకే.

కామ.—నా కెన్నడు [illegible] ?

శాం.—నాకెన్నడులేదు, నేనుండలేను. నా [illegible] కమేమిటి? నాకేమియులేదు, [illegible].

ఇట్లు శాంతమ్మ [illegible] మను [illegible] యుండెను. [illegible] యున్నదియు [illegible] గ్రహించెను [illegible].

గుమ్మములోనున్న యాతడు చావడిలో నకు వచ్చినాడు. అతనితో శాంతమ్మయు వచ్చినది. ఆమెను మంచిమాటలతో [illegible] గిచూడవలయునని "ఏమిటి, శాంతా! ఎచట కు బయలు దేరితివి. ఎవ్వరి [illegible] కార్యమగుచున్నదా యేమి?" అనియడిగెను.

శాం.—మీకు తెలిసిన కార్యము నాకేమి?

కామ.—అట్లయిన ఎచటకు పోవుచుంటివి?

శాం.—[illegible] ఎక్కడికి?

కామ.—[illegible] వెళ్ళితిన్, [illegible] వచ్చితివా [illegible]?

శాం.—[illegible] చెప్పనక్కరలేదు. వెళ్ళవచ్చు [illegible] నేను ఆటంకపరచితినా [illegible]? ఆటంకపరచినను మానుదు [illegible].

కామ.—నేను వెళ్ళి [illegible] నియంత్రించు [illegible]

శాం.—[illegible] వెళ్ళెదను.

కామ.—ఎప్పుడు?

శాం.—ఇప్పుడు?

కామ.—[illegible] భాగములో ఉన్నదే?

శాం.—[illegible]? [illegible], మరి [illegible].

ఈ [illegible] యేమియు కామరాజునకు [illegible] తోచలేదు. శాంతమ్మ కన్నులు నిప్పులవ [illegible] యొక్కొక్క మాటపను [illegible] ఉ[illegible] [illegible] మాటలాడుచున్నది. [illegible] [illegible] వలెనో, [illegible] ప్రాణము నిలుచునా? [illegible] నిలుచబడి యున్న కామరాజు తప్పిమో [illegible] కూర్చుండెను. ఏమియు తోచలేదు. శాంతమ్మ [illegible] మాత్రము [illegible] తో నేలపై వ్రాయుచు నిలువబడియుండెను.

కామ.—అట్లయిన, నిన్ను వెళ్ళెదనందువా?

శాం.—వెళ్ళెదనా, నకేనెళ్ళెదను. నేనుమాత్రము [illegible] మీరు [illegible] [illegible]నారు—

[illegible] మాటలు శాంతమ్మ [illegible] [illegible] కామరాజునకు [illegible] [illegible] [illegible] చేయుచున్నట్లో [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] ముగా—

[illegible] అనుకొన్నారు. [illegible]?

[illegible]? తెలియకనుకొన్నా రేమో?

[illegible] ఇట్లున్నది—

[illegible] నాకు [illegible]?

[illegible]? ఏమియు లేదు. [illegible] [illegible] [illegible] కొన్నారు. [illegible] [illegible] తే మరి మాటలాడుతారా?

[illegible] నాలో [illegible] అని [illegible]—

[illegible] [illegible]నే [illegible]. [illegible] లేని [illegible] పోవుట్ర.

[illegible]. [illegible] [illegible]. ఏమి? [illegible] మా [illegible] ఇచ్చినా [illegible] రనుకొనినా [illegible]?

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible]—[illegible] [illegible]? [illegible].

[illegible] [illegible] చేసియుండును.

[illegible]— [illegible].

[illegible]—[illegible]! [illegible] యెట్లు? అది [illegible]?

ఏమియు [illegible] కామరాజు [illegible] లు [illegible]. మనసులో ఏదియో [illegible] [illegible] మునిగి [illegible].

కామ.—[illegible] వెళ్ళను.

శాం.—ఆ! వెళ్ళరా? [illegible]?

కామ.—[illegible]. వెళ్ళను [illegible].

శాం.—మగవారిని నమ్మవచ్చునా [illegible]? [illegible] [illegible] [illegible]? [illegible] [illegible] నాకన్న [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]? ఏమి [illegible] నారు?

కామ.—ఏవియో? [illegible].

ఇట్లు [illegible] తో [illegible] సంభాషించుకొని, శాంతమ్మ కామరాజ [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]. [illegible] కామరాజు [illegible] మాత్రము [illegible]. [illegible] కన్నులనుండియు నీరు [illegible]. ఇదివర [illegible] [illegible] [illegible] ఈ [illegible] [illegible]. [illegible] కొన్ని దినములు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] మాటలతో, [illegible] శాంత మ్మ, కామరాజునకు [illegible] కలిగించు [illegible].

[illegible] గ్రామమున [illegible] [illegible] [illegible] గ్రామమున వ్యాపారము మునుపటివలెనే [illegible] యా గ్రామమువిడచి [illegible] [illegible].